

AKTY PRZYJĘTE PRZEZ ORGANY UTWORZONE NA MOCY UMÓW MIĘDZYKRAJOWYCH

ZALECENIE Nr 1/2022 RADY STOWARZYSZENIA UE–REPUBLIKA MOŁDAWII

z dnia 22 sierpnia 2022 r.

w sprawie programu stowarzyszeniowego UE–Republika Mołdawii [2022/1997]

RADA STOWARZYSZENIA UE–REPUBLIKA MOŁDAWII,

uwzględniając Układ o stowarzyszeniu między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Mołdawii, z drugiej strony,

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) Układ o stowarzyszeniu między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Mołdawii, z drugiej strony⁽¹⁾ (zwany dalej „Układem”), został podpisany w dniu 27 czerwca 2014 r. i wszedł w życie w dniu 1 lipca 2016 r.
- (2) Zgodnie z art. 436 ust. 1 Układu Rada Stowarzyszenia jest uprawniona do wydawania zaleceń dla osiągnięcia celów Układu.
- (3) Zgodnie z art. 453 ust. 1 Układu Strony podejmują wszelkie ogólne lub szczególne środki wymagane w celu wypełnienia swoich zobowiązań w ramach Układu i zapewniają osiągnięcie celów określonych w Układzie.
- (4) W art. 11 regulaminu wewnętrznego Rady Stowarzyszenia przewidziano możliwość podejmowania między sesjami decyzji w drodze procedury pisemnej, jeżeli obie strony wyrażą na to zgodę.
- (5) Unia i Republika Mołdawii postanowiły umocnić swoje partnerstwo, uzgadniając na lata 2021–2027 zestaw priorytetów wspólnych prac na rzecz osiągnięcia celów stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej określonych w Układzie.
- (6) Strony uzgodniły treść programu stowarzyszeniowego UE–Republika Mołdawii na lata 2021–2027, który będzie wspierał realizację Układu, ze szczególnym naciskiem na współpracę w ustalonych wspólnych obszarach zainteresowania,

PRZYJMUJE NINIEJSZE ZALECENIE:

Artykuł 1

Rada Stowarzyszenia zaleca, aby Strony realizowały program stowarzyszeniowy UE–Republika Mołdawii określony w załączniku.

Artykuł 2

Program stowarzyszeniowy UE–Republika Mołdawii określony w załączniku zastępuje program stowarzyszeniowy UE–Republika Mołdawii przyjęty dnia 19 sierpnia 2017 r.

⁽¹⁾ Dz.U. L 260 z 30.8.2014, s. 4.

Artykuł 3

Niniejsze zalecenie staje się skuteczne z dniem jego przyjęcia.

Sporządzono w Brukseli dnia 22 sierpnia 2022 r.

W imieniu Rady Stowarzyszenia
Przewodnicząca
Natalia GAVRILIŢA

PROGRAM STOWARZYSZENIOWY MIĘDZY UNIĄ EUROPEJSKĄ A REPUBLIKĄ MOŁDAWII

NA LATA 2021–2027

Spis treści

Wprowadzenie	106
1 Zasady, instrumenty i zasoby służące wykonaniu programu stowarzyszeniowego	106
2 Ogólne cele współpracy między UE a Republiką Mołdawii	107
I. Odporne, zrównoważone i zintegrowane gospodarki	108
II. Rozliczalne instytucje, praworządność i bezpieczeństwo	109
III. Odporność środowiskowa i odporność na zmiany klimatu	109
IV. Odporna transformacja cyfrowa	110
V. Odporne, sprawiedliwe i integracyjne społeczeństwa	110
3 Krótko- i długoterminowe priorytety programu stowarzyszeniowego	111
I. Demokracja, prawa człowieka i dobre rządy	111
II. Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa	117
III. Wolność, bezpieczeństwo i sprawiedliwość	119
IV. Współpraca gospodarcza i sektorowa	124
V. Handel i zagadnienia związane z handlem (DCFTA)	139

Wprowadzenie

Program stowarzyszeniowy między Unią Europejską a Republiką Mołdawii

W dniu 27 czerwca 2014 r. Unia Europejska i jej państwa członkowskie oraz Republika Mołdawii („strony”) podpisały ambitny i innowacyjny układ o stowarzyszeniu obejmujący pogłębioną i kompleksową strefę wolnego handlu (DCFTA). Układ zawiera wiążące postanowienia oparte na zasadach i przewiduje wzmocnioną współpracę na rzecz propagowania stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej, tym samym idąc dalej niż tradycyjne umowy i obejmując wszystkie istotne obszary. Układ był tymczasowo stosowany od dnia 1 września 2014 r. do momentu zakończenia procesu ratyfikacji, która pozwoliła na pełne stosowanie układu o stowarzyszeniu od dnia 1 lipca 2016 r.

W dniu 26 czerwca 2014 r. strony osiągnęły porozumienie w sprawie programu stowarzyszeniowego, tj. sporządzenia wykazu priorytetów wspólnych prac na lata 2014–2016. W dniu 4 sierpnia 2017 r. strony uzgodniły zastąpienie programu stowarzyszeniowego na lata 2014–2016 nowym programem stowarzyszeniowym na lata 2017–2019. Programy stowarzyszeniowe uzgodnione między UE i Republiką Mołdawii przygotowują do wdrażania układu o stowarzyszeniu i je ułatwiają.

W dniu 30 września 2019 r. na 5. posiedzeniu Rady Stowarzyszeniowej UE i Republika Mołdawii uzgodniły utrzymanie programu stowarzyszeniowego na lata 2017–2019 na roczny okres przejściowy i rozpoczęcie prac nad wykazem priorytetów w celu ukierunkowania procesu wdrażania układu o stowarzyszeniu/DCFTA w kolejnych latach w obszarach objętych układem o stowarzyszeniu. W niniejszym dokumencie, zastępującym program stowarzyszeniowy na lata 2017–2019, przeformułowano dotychczasowe i określono nowe priorytety wysokiego szczebla dotyczące wspólnych prac na rzecz osiągnięcia celów stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej przedstawionych w układzie o stowarzyszeniu na lata 2021–2027. Skoncentrowano się w nim na strategicznych celach długoterminowych i priorytetach na cały okres, natomiast określono i monitorowaniem konkretnych środków krótkoterminowych, jak również operacyjnymi aspektami realizacji, należy się zająć w ramach struktury instytucjonalnej komitetów i podkomitetów ustanowionych na mocy układu o stowarzyszeniu. W razie potrzeby niniejszy program może zostać poddany przeglądowi, zwłaszcza w świetle rosyjskiej agresji na Ukrainę i nowych wyzwań w zakresie bezpieczeństwa dla Republiki Mołdawii.

Fakt, że w programie stowarzyszeniowym skupiono się na ograniczonej liczbie priorytetów, nie wpływa na zakres ani mandat obecnego dialogu prowadzonego w ramach innych stosownych umów i partnerstw lub w ramach wielostronnego wymiaru Partnerstwa Wschodniego.

Ponadto w kwietniu 2014 r. zaczął obowiązywać ruch bezwizowy z krajami strefy Schengen dla obywateli Republiki Mołdawii posiadających paszporty biometryczne. Kryteria liberalizacji reżimu wizowego oraz zalecenia zawarte w regularnie wydawanych przez Komisję sprawozdaniach dotyczących mechanizmu zawieszającego zwolnienie z obowiązku wizowego powinny być stale spełniane w celu zapewnienia stabilności systemu bezwizowego, a tym samym przyczynienia się do mobilności i rozwoju kontaktów międzyludzkich między UE a Republiką Mołdawii.

1 Zasady, instrumenty i zasoby służące wykonaniu programu stowarzyszeniowego

Realizacja programu stowarzyszeniowego będzie nadal przebiegać według następujących wspólnych zasad:

- Działania podejmowane w ramach programu stowarzyszeniowego należy realizować w duchu ogólnych celów stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej przy zachowaniu pełnej zgodności z postanowieniami układu o stowarzyszeniu/DCFTA, w tym z jego preambułą.
- Priorytety programu stowarzyszeniowego odzwierciedlają obowiązek UE i Republiki Mołdawii do pełnego wykonania postanowień zawartego przez nie układu o stowarzyszeniu.
- Obie strony muszą zaangażować się w realizację programu stowarzyszeniowego z pełnym poszanowaniem zasad odpowiedzialności, przejrzystości, rozliczalności i inkluzywności.
- Program stowarzyszeniowy przewiduje jeszcze silniejsze zaangażowanie Republiki Mołdawii w toczący się dialog dotyczący reform związanych ze stowarzyszeniem.
- Program stowarzyszeniowy ma na celu osiągnięcie wymiernych i trwałych wyników w drodze stopniowej realizacji strategicznych priorytetów za pomocą praktycznych środków. Obydwie strony zapewnią w szczególności, aby wszelkie przepisy i dokumenty strategiczne opracowywane w ramach programu stowarzyszeniowego były przygotowywane i wiernie realizowane w zapewniającym inkluzywność i przejrzystość oraz opartym na dowodach procesie angażującym społeczeństwo obywatelskie i inne odpowiednie zainteresowane strony.
- Strony uznają wagę wspierania uzgodnionych priorytetów odpowiednimi i wystarczającymi krajowymi środkami politycznymi, technicznymi i finansowymi.

- Realizacja programu stowarzyszeniowego będzie przedmiotem monitorowania i corocznych sprawozdań uwzględniających ogólne postępy oraz będzie podlegała ocenie, w tym poprzez odniesienie do ogólnie uznanych wskaźników i danych opracowanych w ramach projektów finansowanych przez UE. Czynione postępy będą poddawane przeglądowi, m.in. podczas spotkań dwustronnych struktur ustanowionych na mocy układu o stowarzyszeniu. Także społeczeństwo obywatelskie będzie miało możliwość skupienia swoich działań w zakresie monitorowania na programie stowarzyszeniowym.
- Unia Europejska będzie wspierać Republikę Mołdawii w realizacji celów i priorytetów określonych w programie stowarzyszeniowym. W tym celu zaoferuje wszelkie dostępne źródła unijnego wsparcia, zapewni wiedzę fachową i doradztwo, ułatwi wymianę najlepszych praktyk, wiedzy fachowej i informacji oraz będzie wspierać budowanie zdolności i wzmacnianie instytucji. Unia Europejska będzie również zachęcać i dążyć do koordynacji wsparcia ze strony innych partnerów Republiki Mołdawii, a także wzmacniać skoordynowane podejście w ramach wsparcia Drużyny Europy, które łączy zasoby UE, jej państw członkowskich i instytucji finansowych. Unia Europejska wykorzysta swoje odpowiednie instrumenty finansowe, aby pomóc w realizacji programu stowarzyszeniowego. Wsparcie to będzie jednak nadal ściśle uzależnione od spełnienia określonych warunków i będzie powiązane z konkretnymi postępami w realizacji programu reform uzgodnionego z UE, w szczególności w obszarach demokracji, sprawiedliwości i walki z korupcją. Ponadto program ten nie jest dokumentem programowania finansowego i nie zastępuje programowania finansowego prowadzonego przez strony.

Priorytety określone w programie stowarzyszeniowym są w pełni zgodne z długoterminowymi celami polityki przedstawionymi we wspólnym komunikacie pt. „Polityka Partnerstwa Wschodniego po 2020 r.: Wzmacnianie odporności – Partnerstwo Wschodnie, które służy wszystkim”, który wraz z wkładem państw członkowskich i krajów partnerskich stanowi podstawę wspólnego dokumentu roboczego służb dotyczącego Partnerstwa Wschodniego na okres po 2020 r., opublikowanego 2 lipca 2021 r. i zatwierdzonego na 6. szczycie Partnerstwa Wschodniego w 2021 r. ⁽¹⁾. Określony w nim plan inwestycji gospodarczych wraz z pięcioma inicjatywami przewodnimi dla Mołdawii będzie wspierać odbudowę społeczno-gospodarczą i wzmocni odporność tego kraju. Wspólny komunikat został odnotowany z uznaniem w odnośnych konkluzjach Rady z dnia 11 maja 2020 r.

Priorytety określone w programie stowarzyszeniowym będą stanowić podstawę pomocy UE dla Republiki Mołdawii, jak określono w Instrumencie Sąsiedztwa oraz Współpracy Międzynarodowej i Rozwojowej (ISWMR), wieloletnim programie indykatywnym oraz w programach wielonarodowych opracowanych dla Republiki Mołdawii w ramach ISWMR [do zatwierdzenia]. W ramach synergii, 2 czerwca UE opublikowała plan naprawy gospodarczej dla Mołdawii, aby pobudzić długoterminowe ożywienie społeczno-gospodarcze, wesprzeć transformację ekologiczną i cyfrową oraz uwolnić niewykorzystany potencjał gospodarczy kraju. UE może również udzielać pomocy w ramach innych instrumentów UE, w tym Instrumentu Współpracy w dziedzinie Bezpieczeństwa Jądrowego. Wszelkie wsparcie będzie udzielane w pełnej zgodności z zasadami i procedurami wykonawczymi dotyczącymi pomocy zewnętrznej UE. We wsparciu UE zostanie odzwierciedlona jego warunkowość i podejście oparte na zachętach; wsparcie to będzie też uzależnione od realizacji uzgodnionych reform. Strony będą współpracować na rzecz wzmacniania krajowych systemów i instytucji zgodnie z najlepszymi praktykami przewidywalności i skuteczności pomocy, a także zgodnie z zatwierdzonymi strategiami i rządowymi dokumentami programowymi.

Niniejszy program stowarzyszeniowy będzie miał zastosowanie od momentu jego przyjęcia do końca 2027 r. Program stowarzyszeniowy może zostać zmieniony lub zaktualizowany w dowolnym momencie za zgodą Rady Stowarzyszenia UE – Republika Mołdawii.

2 Ogólne cele współpracy między UE a Republiką Mołdawii

UE i Republika Mołdawii uznają wdrażanie układu o stowarzyszeniu i programu stowarzyszeniowego za jeden z głównych priorytetów służący umocnieniu i propagowaniu wspólnych wartości i zasad uzgodnionych przez UE i Republikę Mołdawii. W układzie o stowarzyszeniu przewidziano przyspieszenie stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej z Unią Europejską w duchu europejskich aspiracji i europejskiego wyboru Mołdawii, które potwierdzono w deklaracji ze szczytu Partnerstwa Wschodniego w 2017 r. UE ponownie wyraża swoje zdecydowane poparcie dla suwerenności i integralności terytorialnej Republiki Mołdawii w jej granicach uznanych przez społeczność międzynarodową.

Od czasu podpisania układu o stowarzyszeniu Republika Mołdawii podjęła kroki w celu przeprowadzenia reform zmierzających do jego skutecznego wdrożenia. Obie strony doceniają postępy poczynione przez Republikę Mołdawii w kierunku głębszego stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej z UE oraz uznają, że konieczne są dalsze istotne działania w celu osiągnięcia znaczącego i trwałego postępu, aby obywatele mogli w pełni korzystać z układu o stowarzyszeniu między UE a Republiką Mołdawii.

⁽¹⁾ Poza wielostronnym wymiarem Partnerstwa Wschodniego unijne ramy synergii czarnomorskiej przyczyniają się do realizacji tych priorytetów poprzez współpracę regionalną, ze szczególnym naciskiem na niebieską gospodarkę i Wspólną agendę morską dla Morza Czarnego. Korzyści płynące z synergii czarnomorskiej i jej wdrażania potwierdzono w konkluzjach Rady do Spraw Zagranicznych z czerwca 2019 r. w sprawie zaangażowania UE we współpracę regionalną w regionie Morza Czarnego.

UE będzie w dalszym ciągu wspierać prace Stałej Konferencji ds. Kwestii Politycznych w ramach procesu negocjacyjnego na rzecz rozwiązania konfliktu w Naddniestrzu w formacie „5+2”, aby osiągnąć kompleksowe, pokojowe i trwałe rozwiązanie konfliktu w oparciu o suwerenność i integralność terytorialną Republiki Mołdawii w jej granicach uznanych przez społeczność międzynarodową oraz o zapisy oświadczenia ministrów OBWE z grudnia 2020 r.

Współpraca między UE a Republiką Mołdawii ma również na celu wspieranie osiągania globalnych celów polityki, w tym założeń porozumienia klimatycznego z Paryża, a także wdrażanie Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 oraz przyjętych wraz z nią 17 celów zrównoważonego rozwoju, do czego obie strony są zobowiązane. Współpraca umocni międzynarodowy ład oparty na zasadach oraz przyczyni się do budowania silniejszej pozycji Europy na świecie.

Wymienione niżej długoterminowe cele polityki Partnerstwa Wschodniego po 2020 r., wyszczególnione we wspólnym komunikacie z marca 2020 r., zostaną należycie uwzględnione przez Republikę Mołdawii przy określaniu strategicznego kierunku reform, które mają być realizowane w nadchodzących latach. Strony będą współpracować w celu informowania o korzyściach wynikających z ich współpracy.

I. **Odporne, zrównoważone i zintegrowane gospodarki**

Strony zacieśnią współpracę na rzecz pobudzenia rozwoju gospodarczego i integracji gospodarczej między Republiką Mołdawii, państwami członkowskimi UE i krajami Partnerstwa Wschodniego dla dobra i dobrobytu obywateli Republiki Mołdawii. Dzięki temu zmniejszą się nierówności ekonomiczne i edukacyjne oraz poprawią warunki pracy, a także zapewnione zostanie jednocześnie stopniowe obniżanie emisyjności i neutralność klimatyczna gospodarki zgodnie z celami Europejskiego Zielonego Ładu. Przełoży się to również na starania mające na celu zapewnienie, aby odbudowa po pandemii COVID-19 była ekologiczna i nie zagrażała realizacji celów środowiskowych i klimatycznych. Zasadnicze znaczenie dla zrównoważonej i sprawiedliwej odbudowy będzie miało również utrzymanie ochrony pracy i promowanie godnej pracy. Osiągnięcie poprawy klimatu inwestycyjnego będzie możliwe poprzez budowanie zdolności absorpcyjnej w zakresie inwestycji, tworzenie równych warunków działania dla przedsiębiorców, zapewnienie praworządności, przejrzystości i niezależności sądownictwa, działania antykorupcyjne oraz skuteczne sprawowanie rządów.

Strony będą również współpracować w celu inwestowania w ludzi, w szczególności w osoby młode, aby zwiększać ich zdolności do zatrudnienia, zapewniając jednocześnie godną pracę i skuteczną ochronę pracy oraz lepsze powiązanie edukacji, badań naukowych i innowacji z potrzebami sektora prywatnego. Wsparcie polityki w zakresie badań naukowych i innowacji będzie realizowane poprzez propagowanie i umożliwianie inteligentnej specjalizacji oraz transferu technologii, jak również sfinalizowanie stowarzyszenia Republiki Mołdawii z programem ramowym w zakresie badań i innowacji „Horyzont Europa”. Republika Mołdawii poprawi swoje wyniki w zakresie edukacji dzięki modernizacji i kompleksowej reformie sektora edukacji, aby był on bardziej efektywny pod względem wykorzystania zasobów, inwestowania w wysoką jakość zasobów ludzkich i osiągniętych wyników zgodnie z międzynarodowymi normami jakości, a także pod względem systemów szkolenia i wsparcia dla młodzieży oraz zapewniania inkluzywności.

Strony będą współpracować w celu udzielenia Republice Mołdawii wsparcia w zakresie ustanowienia w pełni funkcjonującej i konkurencyjnej gospodarki rynkowej i stopniowego dostosowywania jej polityk do polityk UE. Cel ten należy osiągnąć zgodnie z podstawowymi zasadami stabilności makroekonomicznej, zdrowych finansów publicznych oraz zapewnienia silnego systemu finansowego i trwałej równowagi płatniczej. Wzmocnienie kontroli wewnętrznej i audytu wewnętrznego będzie się odbywać zgodnie z normami i praktykami europejskimi. Strony będą współpracować na rzecz dalszej konsolidacji reform w sektorze bankowym. Priorytetem będzie ulepszenie ram regulacyjnych i warunków prowadzenia działalności dla małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) przy jednoczesnym egzekwowaniu mołdawskiego prawa konkurencji w celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego, w tym poprzez ograniczenie zachowań monopolistycznych. Prywatyzacje będą przeprowadzane w sposób przejrzysty, z zastosowaniem mechanizmów monitorowania aktywów strategicznych i infrastruktury krytycznej. Konieczna jest poprawa zarządzania przedsiębiorstwami państwowymi, jak również zwiększenie niezależności i rozliczalności właściwego organu w zakresie zarządzania mieniem publicznym. Należy również zapewnić niezależność i rozliczalność innych instytucji publicznych odpowiedzialnych za nadzór/działania regulacyjne.

Skuteczne wdrożenie układów o stowarzyszeniu i związanej z nim pogłębionej i kompleksowej strefy wolnego handlu, w powiązaniu z szerszym procesem zbliżenia przepisów i odnośnymi niezbędnymi reformami, przyczynia się do stworzenia warunków sprzyjających zacieśnieniu stosunków gospodarczych i handlowych z UE, prowadząc do dalszej stopniowej integracji gospodarczej Republiki Mołdawii z rynkiem wewnętrznym Unii Europejskiej, jak przewidziano w układzie o stowarzyszeniu.

Strony będą współpracować na rzecz dalszej poprawy skuteczności wdrażania dorobku prawnego UE we wszystkich rodzajach transportu określonych w układzie o stowarzyszeniu (lotniczym, drogowym, morskim, kolejowym), zwracając szczególną uwagę nie tylko na poprawę łączności fizycznej, ale również na aspekty bezpieczeństwa. Będzie to obejmować rozwijanie infrastruktury o istotnym znaczeniu gospodarczym oraz zwiększony nacisk na ekologiczne rozwiązania transportowe, w tym poprzez rozwijanie orientacyjnej rozszerzonej sieci TEN-T oraz propagowanie multimodalnych rozwiązań transportowych.

Biorąc pod uwagę okoliczności, kluczowe znaczenie będzie miało zajęcie się społeczno-gospodarczymi skutkami pandemii COVID-19 przy jednoczesnym budowaniu krótko- i długoterminowej odporności.

II. Rozliczalne instytucje, praworządność i bezpieczeństwo

Strony będą współpracować na rzecz obrony zasad praworządności, poszanowania powszechnych praw człowieka, zapewnienia funkcjonowania demokratycznych instytucji oraz włączenia społecznego. Priorytetowo traktowane będą przepisy dotyczące wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania, w tym przepisy antykorupcyjne, oraz ich wdrażanie. W stosownych przypadkach ustawodawstwo zostanie dostosowane i na potrzeby tego sektora zostaną przeznaczone odpowiednie zasoby ludzkie i finansowe w celu zapewnienia niezależności, rozliczalności, bezstronności, integralności, profesjonalizmu i skuteczności wymiaru sprawiedliwości, w tym prokuratury, który powinien być wolny od wszelkiej nieuprawnionej ingerencji, również politycznej. UE z zadowoleniem przyjmuje decyzję Republiki Mołdawii o priorytetowym traktowaniu reform w zakresie praworządności. Do ustawodawstwa zostaną włączone opinie Komisji Weneckiej, o ile będą one dostępne, i będzie ono z nimi zgodne. Realizowana będzie zasada zerowej tolerancji dla korupcji w celu zapobiegania wszelkim rodzajom zachowań korupcyjnych. Działania przeciwko korupcji politycznej będą podejmowane zgodnie z zaleceniami GRECO. Wzmocniona zostanie integralność sektora publicznego ze zwróceniem szczególnej uwagi na skuteczną kontrolę aktywów i zgodnie z zasadami dobrych rządów.

Priorytetem będzie wzmocnienie krajowej służby ds. odzyskiwania mienia oraz zwiększenie jej efektywności. Republika Mołdawii podda wszelkie przypadki oszustw, które dotknęły system bankowy tego państwa w latach 2012–2014, a także przypadki prania pieniędzy, takie jak operacja „Laundromat”, gruntownemu, bezstronnemu i przejrzystemu dochodzeniu, również w celu odzyskania sprzeniewierzonych środków i postawienia przed sądem osób odpowiedzialnych za te nadużycia. Nastąpi zacieśnienie współpracy między mołdawskimi i odpowiednimi europejskimi organami ścigania.

Republika Mołdawii zapewni demokratyczny przebieg wyborów prezydenckich, parlamentarnych i samorządowych zgodnie ze standardami uzgodnionymi na szczeblu międzynarodowym oraz standardami europejskimi, a także zapewni, aby nie wywierano żadnych nacisków politycznych na zainteresowane strony uczestniczące w wyborach. Przestrzegane będą i wprowadzane w życie uwagi i zalecenia organizacji międzynarodowych, w tym Rady Europy oraz Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE/ODIHR).

Strony będą współpracować w celu zapewnienia wdrożenia reformy sektora bezpieczeństwa oraz przyjęcia odpowiednich ram i procedur w dziedzinie zarządzania kryzysowego, ochrony infrastruktury krytycznej i przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym, m.in. poprzez zwiększenie odporności instytucji państwowych na obce ingerencje oraz ograniczenie skutków korupcji dla bezpieczeństwa narodowego.

Istotnym celem będzie nadal wspieranie reformy policji oraz współpracy granicznej zgodnie z najlepszymi standardami międzynarodowymi i unijnymi. Położony zostanie nacisk na wspieranie walki z przestępczością zorganizowaną i przemytem transgranicznym oraz zacieśnienie współpracy między organami wymiaru sprawiedliwości i organami ścigania w UE.

Republika Mołdawii zapewni nieustanne spełnianie wszystkich kryteriów liberalizacji reżimu wizowego oraz zaleceń wydanych przez Komisję w sprawozdaniach dotyczących mechanizmu zawieszającego zwolnienie z obowiązku wizowego.

III. Odporność środowiskowa i odporność na zmiany klimatu

Strony będą współpracować na rzecz poprawy bezpieczeństwa energetycznego poprzez zwiększenie dywersyfikacji, a także większą efektywność energetyczną i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Wspólnym celem pozostaje stworzenie konkurencyjnego, wolnego od korupcji i przejrzystego rynku energii w Republice Mołdawii i jego pełne zintegrowanie z rynkiem energii UE, w tym zwiększenie poziomu połączeń międzysystemowych między Republiką Mołdawii a UE. Aby osiągnąć ten cel, Republika Mołdawii zapewni, aby przepisy, projekty infrastrukturalne i sieci połączeń nadal skupiały się na ograniczaniu zależności energetycznej, zwiększaniu stabilności i bezpieczeństwa systemów energetycznych oraz bezpieczeństwa dostaw energii.

Strony będą kontynuować współpracę na rzecz odporności na zmianę klimatu i odporności środowiskowej poprzez propagowanie nowoczesnej, zasobooszczędnej, zrównoważonej gospodarki o obiegu zamkniętym, prowadzącej do zazieleniania gospodarki i bardziej zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych zgodnie z założeniami Europejskiego Zielonego Ładu, a także w kontekście odbudowy po pandemii COVID-19. Będzie temu służyć m.in. kontynuacja reform administracyjnych i budowanie odpowiednich zdolności administracyjnych w celu wdrażania działań na rzecz środowiska i klimatu przewidzianych w odnośnych rozdziałach układu o stowarzyszeniu, a także w celu uporania się ze spuścizną przeszłości w zakresie przepisów o ochronie środowiska, praktyk zarządzania i infrastruktury. Oznacza to również uwzględnienie celów w zakresie niskoemisyjności i odporności na zmianę klimatu zgodnie z porozumieniem paryskim, aby ograniczyć wpływ zmiany klimatu na życie obywateli. Ponadto w ramach istniejącej współpracy na mocy układu o stowarzyszeniu pogłębiany będzie dialog między UE a Republiką Mołdawii w sprawach środowiska i klimatu przy istotnym udziale społeczeństwa obywatelskiego.

Zarządzanie środowiskiem zostanie usprawnione poprzez przyjęcie i wprowadzenie w życie nowego ustawodawstwa oraz poprzez zapewnienie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uczestnictwa społeczeństwa w podejmowaniu decyzji. Ponadto zieloną transformację będzie dodatkowo wspierać zwiększanie udziału w działaniach badawczo-innowacyjnych mających na celu łagodzenie skutków zmiany klimatu.

Poprawa jakości powietrza i wody oraz lepsze gospodarowanie odpadami zgodnie z normami europejskimi będą służyły w parze z umożliwieniem i promowaniem rolnictwa zrównoważonego oraz zachowaniem różnorodności biologicznej i ekosystemów.

IV. **Odporna transformacja cyfrowa**

Pandemia COVID-19 ujawniła przepaść cyfrową w społeczeństwach oraz pilną potrzebę wsparcia transformacji cyfrowej. Rozwiązania w zakresie e-zdrowia, nauki na odległość, telemedycyny, śledzenia wirusów i zapobiegania dezinformacji będą pomocne nie tylko w czasie pandemii, ale będą wspierać odporność i rozwój naszych partnerów przez kolejne lata. W związku z tym strony będą współpracować w celu umożliwienia wzrostu gospodarczego i pobudzania zrównoważonego rozwoju oraz będą nadal inwestować w transformację cyfrową Republiki Mołdawii zgodnie z przepisami UE i najlepszymi praktykami. Kluczowe będzie zapewnienie polityki ukierunkowanej na pobudzenie i dywersyfikację branży IT, wzmocnienie jej konkurencyjności, stymulowanie powstawania przedsiębiorstw typu start-up oraz badań naukowych i innowacji cyfrowych we wszystkich sektorach gospodarki. Do priorytetów należeć będą opracowanie programów wsparcia cyfryzacji MŚP oraz gromadzenie wskaźników i informacji statystycznych w obszarze gospodarki cyfrowej. Jednocześnie należy dalej rozwijać e-rządzenie i usługi cyfrowe, aby zwiększyć dostępność, skuteczność, przejrzystość i rozliczalność administracji publicznej, w tym w odniesieniu do ram i usług inwestycji publicznych. Musi to iść w parze z rozwojem i konsolidacją umiejętności cyfrowych informatycznych szerszej populacji. Ponadto UE będzie wspierać wdrażanie umów roamingowych i dotyczących widma między Republiką Mołdawii a innymi krajami partnerskimi oraz, jako cel długoterminowy, obniżenie taryf za połączenia roamingowe z UE. Republika Mołdawii zobowiąże się do usunięcia barier prawnych i technicznych związanych z takimi umowami, do podjęcia dalszych inwestycji w transformację cyfrową, zapewniając wysokiej jakości dostęp do bezpiecznych sieci i usług komunikacyjnych po przystępnych cenach. Strony będą współpracować na rzecz zwiększenia rozliczalności, zdolności administracyjnych i niezależności krajowego organu regulacyjnego Republiki Mołdawii ds. łączności elektronicznej, co jest warunkiem koniecznym właściwego funkcjonowania odpowiedniego rynku. Strony będą również współpracować na rzecz zapewnienia solidnych prawnych, politycznych i operacyjnych ram cyberbezpieczeństwa w oparciu o przepisy UE i najlepsze praktyki.

V. **Odporne, sprawiedliwe i integracyjne społeczeństwa**

Strony będą współpracować na rzecz zapewnienia przejrzystej, zorientowanej na obywatela i rozliczalnej administracji publicznej oraz bezpiecznych, wolnych i uczciwych wyborów.

Republika Mołdawii będzie kontynuować wdrażanie strategii dotyczącej reformy administracji publicznej i strategii leżących u jej podstaw. Oznacza to reorganizację instytucji rządowych, organów administracyjnych i przedsiębiorstw państwowych w celu zwiększenia rozliczalności, wydajności i skuteczności. Będzie to również oznaczało dalsze dostosowywanie systemu opracowywania i koordynacji polityki, w tym, w razie potrzeby, procedur mianowania i odwoływania, w celu zwiększenia integracji, spójności, skuteczności, przewidywalności i przejrzystości procesu decyzyjnego. Promowana będzie profesjonalna służba cywilna oraz nowoczesny system zarządzania zasobami ludzkimi. Republika Mołdawii będzie dążyć do maksymalnego wykorzystania środków dostępnych dla obywateli na szczeblu lokalnym. Strony będą współpracować na rzecz zwiększenia przejrzystości, nadzoru i rozliczalności polityki finansów publicznych i zarządzania nimi. Nadal kładziony będzie nacisk na ostrożność budżetową, dyscyplinę budżetową i wykonanie budżetu, w celu usprawnienia procesów rozliczalności i ulepszenia zarządzania zorientowanego na wyniki. W tym celu należy kontynuować reformę kontroli budżetu i nadzoru nad jego wykonaniem, sprawowanych przez parlament.

Strony będą wspólnie pracować nad zwiększeniem odporności społecznej, promowaniem spójności społecznej i ochrony socjalnej społeczeństwa mołdawskiego, intensyfikacją prac nad kwestiami dotyczącymi młodzieży oraz przyjęciem środków mających na celu zapobieganie drenażowi mózgow, a także zapewnienie równości płci i zwalczanie przemocy domowej. Ponieważ rozwiązywanie problemów związanych z migracją jest również wspólnym priorytetem, strony będą nadal współpracować na rzecz zapewnienia mobilności i kontaktów międzyludzkich w bezpiecznym i dobrze zarządzanym środowisku, zgodnie z kompetencjami unijnymi i krajowymi, a także na rzecz zapewnienia wsparcia dla migrantów i uchodźców znajdujących się w trudnej sytuacji. Podstawowe znaczenie ma skuteczne wdrożenie obowiązującej umowy o readmisji, a także ciągłe spełnianie odpowiednich kryteriów liberalizacji reżimu wizowego. Partnerstwo na rzecz mobilności między UE a Republiką Mołdawii, uzupełniające powyższe działania, zapewni trwale zaangażowanie. Rozważone zostaną inicjatywy w zakresie migracji pracowników, których celem jest zacieśnianie współpracy oraz wzajemnego uzupełniania się umiejętności i kompetencji z uwzględnieniem wpływu drenażu mózgow na kapitał ludzki krajów partnerskich przy jednoczesnym poszanowaniu istniejącego ustawodawstwa krajowego i kompetencji. Aby ułatwić przepływ osób i towarów przez granice, zacieśniona zostanie współpraca techniczna i administracyjna w zakresie zintegrowanego zarządzania granicami. Priorytetem będzie inwestowanie w transformację społeczną i gospodarczą na poziomie lokalnym, w tym zwiększenie dostępu obywateli do lepszej infrastruktury fizycznej, obiektów użyteczności publicznej i warunków życia. Republika Mołdawii zapewni podstawowe prawo dostępu do opieki zdrowotnej, natomiast UE będzie wspierać poprawę sektora zdrowia publicznego. Będzie to miało decydujące znaczenie dla opracowania skutecznych mechanizmów reagowania kryzysowego w walce z chorobami zakaźnymi, w tym w zwalczaniu skutków pandemii COVID-19.

W szerszym ujęciu UE nadal propaguje dobre rządy, prawa człowieka, praworządność, niedyskryminację, godną pracę, a także podstawowe wartości i zasady humanitarne w działaniach podejmowanych w odpowiedzi na pandemię COVID-19 i w procesie odbudowy.

Republika Mołdawii zapewni skuteczne i skonsolidowane ramy swobodnego działania organizacji pozarządowych oraz umożliwi budowanie zdolności organizacji społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności organizacji działających na szczeblu lokalnym, pozwalając im na znaczące zaangażowanie w procesy kształtowania polityki, propagowanie reform, świadczenie usług publicznych oraz odpowiedzialność publiczną.

Republika Mołdawii będzie stać na straży wolności, niezależności i pluralizmu mediów, przestrzegając norm unijnych i uniwersalnych, zapewniając warunki dla wolnego i zdrowego środowiska medialnego, promując media wysokiej jakości również na szczeblu lokalnym. Priorytetem będzie zapewnienie funkcjonowania bezstronnej, skutecznej i przejrzystej rady audiowizualnej. Republika Mołdawii będzie chronić i propagować prawo dostępu do informacji w interesie publicznym oraz do dokładnych, bezstronnych sprawozdań.

Strony będą wspierać wymianę najlepszych praktyk w zakresie inicjatyw politycznych służących podniesieniu poziomu umiejętności korzystania z mediów w społeczeństwie (np. programy edukacyjne, programy nauczania w szkołach).

Priorytetem będzie wdrożenie nowego krajowego planu działania na rzecz praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem najsłabszych grup społecznych. Republika Mołdawii zapewni skuteczne wykonywanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i stworzenie efektywnego mechanizmu kontroli parlamentarnej nad ich wykonywaniem.

3 **Krótko- i długoterminowe priorytety programu stowarzyszeniowego**

Strony będą współpracować w następujących obszarach:

I. **Demokracja, prawa człowieka i dobre rządy**

1. **Przepisy i instytucje gwarantujące demokrację**

- Zapewnienie demokratycznego przebiegu wyborów prezydenckich, parlamentarnych i samorządowych, zgodnie z normami uzgodnionymi na szczeblu międzynarodowym i normami europejskimi. Zapewnienie niezależności i profesjonalizacji Centralnej Komisji Wyborczej.
- Zapewnienie przejrzystości, rozliczalności i zgodności z prawem w odniesieniu do finansowania partii politycznych i kampanii wyborczych zgodnie z normami międzynarodowymi i najlepszymi praktykami, a także wdrożenie rygorystycznych, szybkich i właściwych mechanizmów nadzoru i sankcji.
- Zapewnienie pluralizmu politycznego oraz ułatwienie reprezentacji politycznej i udziału w życiu politycznym osobom należącym do słabszych grup i mniejszości, w tym osiągnięcie parytetu płci w funkcjach wybieralnych na poziomie 40 %, a także dążenie do osiągnięcia podobnego parytetu w obszarze stanowisk na szczeblu centralnym i regionalnym.

- Zapewnienie rozliczalnych, przejrzystych, skutecznych i wydajnych instytucji rządowych i organów administracyjnych na szczeblu krajowym i lokalnym, dysponujących wystarczającymi zasobami, wolnych od korupcji i nadmiernego wpływu.
- Wzmocnienie parlamentu i poprawa jego funkcjonowania, w tym poprzez zapewnienie podjęcia niezbędnych działań w celu alokacji zasobów i udoskonalenia mechanizmów w pełni przejrzystego, przewidywalnego i opartego na uczestnictwie procesu legislacyjnego, przejrzystych nominacji zgodnych z najlepszymi praktykami międzynarodowymi oraz skuteczniejszego nadzoru i kontroli nad wykonywaniem aktów prawnych.
- Zmiana ustawy o przejrzystości w procesie podejmowania decyzji oraz regulaminu parlamentu w celu określenia mechanizmu procedury nadzwyczajnej stosowanej przez parlament, a także zapewnienia odpowiedniego udziału społeczeństwa obywatelskiego.
- Dalsze udoskonalanie platformy e-legislacji oraz wprowadzenie systemu głosowania elektronicznego w parlamencie.
- Zapewnienie niezależności i bezstronności wymiaru sprawiedliwości zgodnie z normami europejskimi.
- Wzmocnienie pozycji Sądu Konstytucyjnego poprzez poprawę ram prawnych (w tym poprzez uchylenie kodeksu jurysdykcji konstytucyjnej) i mechanizmów instytucjonalnych w celu zwiększenia wskaźnika wykonania orzeczeń Sądu Konstytucyjnego i odzyskania zaufania publicznego.
- Zapewnienie konkurencyjnego poziomu wynagrodzeń oraz przejrzystego systemu rozwoju kariery w służbie publicznej opartego na kryteriach merytorycznych w celu przyciągnięcia i zatrzymania utalentowanych osób.

2. Prawa człowieka i podstawowe wolności

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Zapewnienie skutecznych ram instytucjonalnych ochrony praw człowieka, obejmujących w szczególności odpowiednie zasoby ludzkie i finansowe.
  - Wdrożenie planu działania na rzecz praw człowieka na lata 2018–2022 oraz opracowanie i wdrożenie nowego dokumentu programowego na okres po 2022 r.
  - Zapewnienie skutecznego przyjęcia podejścia opartego na prawach człowieka przy opracowywaniu przyszłych rządowych dokumentów programowych.
  - Zapewnienie odpowiedniego funkcjonowania Krajowej Rady Praw Człowieka oraz Stałego Sekretariatu Praw Człowieka, które mają zasadnicze znaczenie dla monitorowania i oceny wdrażania planu działania na rzecz praw człowieka, jak również zaleceń otrzymanych w ramach międzynarodowych mechanizmów ochrony praw człowieka.
  - Wzmocnienie pozycji urzędu Rzecznika Praw Obywatelskich, w tym poprzez zmiany w przepisach dotyczących Rzecznika Praw Obywatelskich oraz przepisów dotyczących sygnalistów, a także poprzez zapewnienie odpowiednich zasobów ludzkich i finansowych oraz pomieszczeń, zgodnie z postanowieniami krajowego planu działania na rzecz praw człowieka, aby urząd ten mógł skutecznie wykonywać swoje zadania.
  - Zapewnienie funkcjonowania i pełnej niezależności krajowego mechanizmu zapobiegania torturom zgodnie z art. 18 ust. 3 protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania.
  - Znacząca poprawa skuteczności w wykonywaniu orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.
  - Ratyfikowanie protokołu nr 12 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczącego przeciwdziałania dyskryminacji.
  - Przyjęcie i wdrożenie zmian w przepisach dotyczących przestępstw z nienawiści w celu dostosowania tych przepisów do standardów europejskich. Nasilenie działań służących prowadzeniu dochodzeń w przypadkach nawoływania do nienawiści i przestępstw z nienawiści i podejmowaniu stosownych czynności, a także zapewnieniu ofiarom skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.
  - Wzmocnienie zdolności Rady ds. Przeciwdziałania i Zwalczania Dyskryminacji oraz Zapewnienia Równości („Rady Równości”) poprzez zapewnienie odpowiednich zasobów ludzkich i finansowych, jak również wystarczających kompetencji prawnych, oraz zwiększenie niezależności i skuteczności tego organu zgodnie z zaleceniem Komisji Europejskiej w sprawie norm dotyczących organów ds. równości.

- Zapewnienie przyjęcia zmian w przepisach dotyczących równości oraz stosowania przepisów ustawowych i wykonawczych dotyczących przeciwdziałania wszelkiej dyskryminacji, w tym przepisów ustawy o zapewnieniu równości.
- Wspieranie budowania i wzmacniania zdolności instytucji krajowych, począwszy od krajowych struktur z zakresu ochrony praw człowieka, w celu przygotowania ich do radzenia sobie ze skutkami wykorzystywania AI, począwszy od ogólnych działań podnoszących świadomość w zakresie ochrony praw człowieka w przestrzeni cyfrowej.
- Zapewnienie bezpiecznego i sprzyjającego rozwojowi środowiska dla obrońców praw człowieka.
- *W ciągu 7 lat:*
  - Zapewnienie skutecznego wdrożenia Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych.
  - Wdrożenie strategii na rzecz umacniania stosunków między grupami etnicznymi w Republice Mołdawii na lata 2017–2027.
  - Usprawnienie wdrażania przepisów dotyczących dostępności dla osób niepełnosprawnych. Zwiększenie i poprawa dostępności budynków publicznych, transportu i informacji dla osób niepełnosprawnych.
  - Zapewnienie skutecznego wdrożenia Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.
  - Ratyfikacja protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.
  - Zapewnienie przestrzegania i wykonania zobowiązań międzynarodowych w zakresie wolności religii i przekonań.

3. Reforma administracji publicznej, w tym zarządzania finansami publicznymi

- Ocena wniosków wynikających ze strategii reformy administracji publicznej z 2016 r. oraz rozwoju sytuacji od czasu jej wdrożenia, a także podjęcie dalszych działań w zakresie reformy zgodnie z wynikami oceny.
- Dalsze regularne korzystanie z ocen skutków ex ante oraz zapewnienie systematycznego szacowania kosztów reform. Zwiększenie zdolności instytucjonalnych dla obu tych działań. Zapewnienie funkcjonowania forów międzyministerialnych służących rozwiązywaniu konfliktów, zarówno na wysokich szczeblach administracyjnych, jak i politycznych.
- Dalsza reorganizacja instytucji rządowych, organów administracyjnych i przedsiębiorstw państwowych w celu zwiększenia rozliczalności, wydajności i skuteczności. Dalsze rozwijanie systemu formułowania i koordynacji polityk w celu zwiększenia pluralizmu, spójności, skuteczności, przewidywalności i przejrzystości procesu decyzyjnego.
- Dalsza poprawa jakości i dostępności usług publicznych, w tym poprzez zwiększenie ich cyfryzacji oraz wdrożenie solidnych mechanizmów monitorowania, a także przyjaznych dla użytkownika mechanizmów informacji zwrotnej. Zapewnienie profesjonalnej służby cywilnej oraz nowoczesnego systemu zarządzania zasobami ludzkimi.
- Kontynuowanie reformy administracji publicznej zgodnie z zasadami administracji publicznej, w konsultacji ze społeczeństwem obywatelskim i przy coraz większym jego zaangażowaniu, w celu utworzenia odpowiedzialnej, skutecznej, przejrzystej, profesjonalnej służby cywilnej, rekrutowanej na podstawie kryteriów merytorycznych i osiągnięć, kierującej się stosownym kodeksem etyki i wolnej od nacisków politycznych.
- Przeprowadzenie analizy wpływu struktury lokalnej administracji publicznej na interesy obywateli. Opracowanie sposobów na umocnienie demokracji lokalnej, autonomii i decentralizacji zgodnie ze wszystkimi normami międzynarodowymi i europejskimi w celu zapewnienia udziału społeczności na szczeblu lokalnym i poprawy jakości usług świadczonych na rzecz obywateli na szczeblu lokalnym, w tym w ramach analizy wariantów reformy administracyjnych jednostek terytorialnych.
- Utworzenie pakietów zachęt w celu ułatwienia dobrowolnego łączenia i lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego.
- UE będzie nadal wspierać udział Terytorium Autonomicznego Gagauzji we wdrażaniu odpowiednich strategii publicznych zgodnie z ustawą z 1994 r. o specjalnym statusie prawnym Gagauzji.

- Poprawa zarządzania budżetem w ramach dalszej reformy zarządzania finansami publicznymi w oparciu o krajową strategię zarządzania finansami publicznymi.
- Poprawa zarządzania inwestycjami publicznymi w celu zwiększenia ich wydajności, w tym zapewnienie przejrzystego procesu podejmowania decyzji w sprawie przydziału środków finansowych, opracowanie wykazu projektów, które osiągnęły gotowość inwestycyjną, rozwój zdolności w zakresie zarządzania projektami oraz systemów monitorowania w celu zwiększenia absorpcji środków finansowych oraz zapewnienie, aby zrealizowane projekty były wysokiej jakości.
- Dalszy rozwój odpowiedzialności kierowniczej w sektorze publicznym na podstawie zasad UE/SIGMA w zakresie publicznej wewnętrznej kontroli finansowej i audytu.
- Zapewnienie dalszego dostosowania publicznego audytu zewnętrznego do norm Międzynarodowej Organizacji Najwyższych Organów Kontroli, zwiększenie jakości i wpływu prac prowadzonych przez Najwyższy Organ Kontroli, zwiększenie skuteczności kontroli finansów publicznych i nadzoru nad nimi sprawowanych przez parlament.

4. Wolność słowa

- Kontynuacja działań na rzecz zapewnienia wolności słowa w internecie i poza nim oraz niezależności mediów zgodnie z zaleceniami Rady Europy, Unii Europejskiej i OBWE.
- Kontynuacja regularnego dialogu w celu wymiany najlepszych praktyk w zakresie wolności mediów, pluralizmu mediów, depenalizacji zniesławienia, ochrony dziennikarskich źródeł informacji oraz różnorodności kulturowej w mediach.
- Przyjęcie nowych przepisów zwiększających dostęp do informacji, przepisów dotyczących reklam, a także środków wsparcia w zakresie środków komunikacji masowej, w tym w zakresie generowania i rozpowszechniania komunikatów leżących w interesie publicznym.
- W oparciu o koncepcję środków komunikacji masowej – przyjęcie i wdrożenie strategii i powiązanego programu środków, w tym w ramach opracowania mechanizmów i zdolności w zakresie monitorowania.
- Podjęcie działań wobec problemu nawoływania do nienawiści w środkach masowego przekazu, w tym w internecie i w mediach społecznościowych, a także zwalczanie dezinformacji.
- Stworzenie warunków zapewniających pełną niezależność, profesjonalizm, funkcjonowanie i rozliczalność organu nadzoru rynku audiowizualnego (Rady Audiowizualnej) i nadawców publicznych.
- Wspieranie podmiotów samorządowych w sektorze prasy drukowanej oraz przyjmowanie środków wspierających media lokalne i regionalne.
- Zapewnienie konkurencyjności na rynku reklamowym oraz przekazywanie przejrzystych informacji na temat beneficjentów końcowych i przynależności politycznej.
- Stworzenie wydajnych i skutecznych narzędzi w celu rozwiązania kwestii monopolizacji rynku reklamowego.

5. Niewłaściwe traktowanie i tortury

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Poprawa warunków zatrzymania poprzez dostosowanie ich do wymogów norm europejskich. Dalsza poprawa warunków w zakładach tymczasowego pozbawienia wolności.
  - Realizacja konkretnych działań mających na celu wyeliminowanie zjawiska nieformalnej hierarchii wśród osób pozbawionych wolności w mołdawskim systemie penitencjarnym w celu zagwarantowania ochrony i bezpieczeństwa takich osób oraz umożliwienia im, po wyjściu na wolność, pomyślnego funkcjonowania w społeczności zewnętrznej.
  - Wprowadzenie systemu odpowiedniego rozmieszczenia i klasyfikacji osób pozbawionych wolności, ustanowienie skutecznego systemu rekrutacji i szkoleń dla personelu zakładów karnych oraz zapewnienie ciągłego nadzoru personelu (w tym w nocy) w miejscach zatrzymania.
  - Zapewnienie odpowiedniej opieki medycznej osobom zatrzymanym (w tym aresztowanym tymczasowo).
  - Wzmocnienie stosowania nieizolacyjnych przedprocesowych środków zabezpieczających i sankcji.
  - Zapewnienie skutecznych dochodzeń i sankcji we wszelkich zgłaszanych przypadkach tortur i niewłaściwego traktowania.

- Przeciwdziałanie i zapobieganie torturom i niewłaściwemu traktowaniu w zakładach psychiatrycznych i aresztach śledczych.
- *W ciągu 7 lat:*
  - Rozwijanie rozliczalnego, wydajnego i przejrzystego profesjonalnego systemu penitencjarnego, wolnego od korupcji i dysponującego wystarczającymi zasobami.
  - Stworzenie nowych służb penitencjarnych wysokiej jakości.
  - Ustanowienie progresywnego systemu wykonywania wyroków zgodnie z europejskimi i międzynarodowymi normami i najlepszymi praktykami.
  - Ustanowienie i zorganizowanie, w ramach terytorialnych jednostek policji, pomieszczeń do przeprowadzania przesłuchań, okazań w celu rozpoznania osób oraz spotkań osób podejrzanych/oskarżonych z obrońcą w warunkach poufności, a także poczekalni (pomieszczeń przejściowych) zgodnie z normami UE.
  - Rozwój sektora penitencjarnego.

6. Współpraca społeczeństwa obywatelskiego

- Zapewnienie wdrożenia ustawy o organizacjach niekomercyjnych, mającej na celu udoskonalenie ram prawnych zapewniających skuteczny udział społeczeństwa obywatelskiego w procesie decyzyjnym.
- Przyjęcie i wdrożenie nowego dokumentu programowego dotyczącego rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
- Dalsze promowanie i ochrona warunków sprzyjających rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego. Reagowanie na systematyczne kampanie i ataki mające na celu zniesławienie organizacji społeczeństwa obywatelskiego.
- Usprawnienie zasad udziału społeczeństwa obywatelskiego w opracowywaniu i monitorowaniu wdrażania polityki publicznej.
- Promowanie i zwiększanie stabilności finansowej społeczeństwa obywatelskiego. Wdrożenie funkcjonalnego mechanizmu w celu zapewnienia przejrzystego i uzasadnionego przydziału państwowych środków finansowych na rzecz organizacji społeczeństwa obywatelskiego, w tym na publiczne kampanie informacyjne organizowane przez organy państwowe.
- Wspieranie zaangażowania obywatelskiego i ducha wolontariatu, a także przedsiębiorczości społecznej.
- Organizowanie publicznych kampanii informacyjnych w celu rozpowszechniania rzetelnych informacji na temat roli i znaczenia społeczeństwa obywatelskiego oraz w celu umożliwienia obywatelom zapoznania się z inicjatywami obywatelskimi i brania w nich udziału.

7. Prawa dziecka

- Dalsze działania na rzecz deinstytucjonalizacji opieki nad dziećmi oraz zapewnienie, aby stopniowo liczba dzieci przebywających w placówkach spadła do zera i tym samym zakończono proces deinstytucjonalizacji, przy jednoczesnym opracowaniu alternatywnych form opieki.
- Przyjęcie „Programu ochrony dziecka” zgodnie z przepisami decyzji rządowej nr 386/2020 i powiązanego planu działania.
- Poprawa ochrony dzieci pozostawionych bez opieki ze względów migracyjnych, w tym zapewnienie wsparcia społecznego i psychologicznego.
- Uwzględnienie kwestii zapobiegania przestępczości nieletnich w ramach realizacji Programu ochrony dziecka.
- Rozwiązanie problemu dzieci ulicy za pośrednictwem mechanizmów ochrony socjalnej, programów rehabilitacji i reintegracji.
- Zapobieganie wszelkim formom przemocy wobec dzieci będących ofiarami lub potencjalnymi ofiarami przemocy, zaniedbania, nadużyć, wykorzystywania, pracy dzieci, oraz zwalczanie takiej przemocy, w tym poprzez zapewnienie skutecznego wdrożenia Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych oraz innych odpowiednich mechanizmów międzynarodowych.
- Zapobieganie odłączaniu od rodzin oraz zwiększenie skuteczności łączenia rodzin i deinstytucjonalizacji.
- Zapewnienie przyjaznego dzieciom systemu wymiaru sprawiedliwości, reintegracji i wsparcia na potrzeby włączenia społecznego (sprawców, ofiar i świadków).

- Umocnienie i wspieranie metod międzysektorowych w zakresie świadczenia usług na rzecz dzieci i rodzin na szczeblu lokalnym i regionalnym.
- Wdrożenie uwag końcowych Komitetu Praw Dziecka ONZ i zacieśnienie współpracy między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i niezależnymi organizacjami praw człowieka (Rzecznik Praw Dziecka).
- Zapewnienie włączenia społecznego dzieci w szczególnie trudnej sytuacji i dzieci z niepełnosprawnościami (z uwzględnieniem ich dobrostanu, edukacji, rozwoju, ochrony i zdrowia).
- Promowanie pozytywnego rodzicielstwa w celu zapewnienia przestrzegania i ochrony praw dzieci i nastolatków.
- Propagowanie zdrowych nawyków wśród dzieci, nastolatków i osób młodych (odżywianie, aktywność fizyczna, zapobieganie nadużywaniu środków odurzających, zdrowie seksualne i reprodukcyjne, przeciwdziałanie chorobom zakaźnym, wsparcie psychologiczne itp.).
- Zwiększenie udziału dzieci, nastolatków i osób młodych w procesie decyzyjnym na różnych szczeblach.
- Zwiększenie znaczenia i wspieranie włączającego kształcenia formalnego i pozaformalnego przy zastosowaniu podejść, w których priorytetem jest dobro dziecka.
- Podnoszenie świadomości i odporności cyfrowej dzieci, nastolatków i osób młodych oraz zapewnienie bezpieczeństwa dzieci w internecie.
- Zapewnienie kompleksowych i specjalistycznych szkoleń dla specjalistów pracujących z dziećmi (tj. dla przedstawicieli organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości, służby zdrowia, sektora socjalnego itp.).

8. Przemoc ze względu na płeć

- Ochrona wszystkich kobiet i dziewcząt przed wszelkimi formami przemocy oraz zapobieganie, ściganie i eliminowanie przemocy wobec kobiet i przemocy w rodzinie, w tym poprzez ratyfikację i zapewnienie pełnego wdrożenia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska).
- Prowadzenie działań w kierunku zmiany poglądów wynikających ze stereotypów płci i norm patriarcalnych skutkujących ograniczaniem równych praw kobiet.
- Wspieranie udziału mężczyzn w opiece nad dziećmi poprzez podnoszenie świadomości na temat ojcostwa.
- Działania wobec sprawców prowadzone na podstawie międzynarodowych najlepszych praktyk w celu ograniczenia i zapobiegania przemocy wobec wszystkich kobiet i dziewcząt.
- Opracowanie programów mieszkaniowych i specjalistycznej pomocy dla ofiar przemocy domowej i seksualnej oraz przemocy ze względu na płeć.
- Aktywna rola rządu w zakresie ochrony i promowania równych praw kobiet i dziewcząt.
- Szczególny nacisk kładzie się na zapobieganie wszelkim formom przemocy ze względu na płeć, a także na wsparcie służące nadaniu większego znaczenia i zwiększeniu uczestnictwa i przywództwa kobiet w procesach zapobiegania konfliktom i procesach pokojowych.
- Wdrożenie uwag końcowych Komitetu ONZ ds. Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet.
- Opracowanie programów i usług poradnictwa psychologicznego dla sprawców w celu zmiany ich zachowania i promowania kultury wolnej od przemocy.

9. Równe traktowanie

- Prowadzenie dalszych działań służących zapewnieniu równości dla wszystkich oraz zwalczaniu wszelkich form dyskryminacji – w tym ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, język, tożsamość płciową, orientację seksualną, zdolności lub inne aspekty w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym, aby wszyscy mieli równe i sprawiedliwe szanse.
- Wdrożenie i monitorowanie przepisów krajowych zbliżonych do przepisów dyrektywy w sprawie równouprawnienia rasowego (dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r.).
- Zapewnienie skutecznego wdrożenia Międzynarodowej konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej.
- Zwalczanie dyskryminacji względem wszelkich społeczności mniejszości etnicznych w Republice Mołdawii, w szczególności społeczności romskiej.

- Poprawa włączenia społecznego i równych szans Romów oraz zwalczanie antycyganizmu.
- Zapewnienie skutecznego mechanizmu koordynacji kwestii płci na szczeblu rządowym.
- Zapewnienie gromadzenia danych zdezagregowanych ze względu na płeć i wiek na szczeblu krajowym na potrzeby podejmowania decyzji (ex ante), wdrażania polityki na poszczególnych etapach, monitorowania i oceny (ex post) ⁽²⁾.
- Osiągnięcie zrównoważonego uczestnictwa kobiet i mężczyzn ⁽³⁾ na szczeblu kierowniczym organów ustawodawczych i administracyjnych (instytucje, organy i agencje rządowe) oraz równowagi płci w zakresie podejmowania decyzji na szczeblu krajowym i lokalnym.
- Zwiększenie odsetka kobiet w sektorze prywatnym, poprawa warunków pracy kobiet, zwalczanie wykorzystywania kobiet, w tym w pracach rolniczych i pracy wykonywanej w ramach opieki nieformalnej, oraz rozwijanie przedsiębiorczości kobiet na obszarach wiejskich.
- Wylimitowanie zjawisk dyskryminacji i niegodziwego traktowania kobiet oraz przemocy wobec kobiet z systemu opieki zdrowotnej.
- Włączenie elementu równouprawnienia płci do prac związków zawodowych, aby znalazły się one wśród głównych podmiotów promujących równouprawnienie płci w miejscu pracy i w ramach partnerstwa społecznego.
- Zapewnienie, aby w kampaniach wyborczych kobiety i mężczyzn przedstawiano z szacunkiem i adekwatnie oraz aktywnie rozwiązywano problem stereotypów płci.
- uwzględnianie problematyki stereotypów płci i antycyganizmu w treściach medialnych.

10. Prawa związków zawodowych i podstawowe normy pracy

- W ciągu 3–4 lat:
  - Zapewnienie zgodności praw związków zawodowych i podstawowych norm pracy z normami europejskimi i konwencjami Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP).
  - Opracowanie podejścia służącego wyeliminowaniu pracy dzieci.
  - Wspieranie rozwoju struktury organizacji pracodawców, konsolidacji ich członków i tworzenia regionalnych struktur organizacji pracodawców.
- W ciągu 7 lat:
  - Wdrożenie i monitorowanie podejścia służącego wyeliminowaniu pracy dzieci.
  - Osiągnięcie postępów w zapewnieniu równouprawnienia i niedyskryminacji na rynku pracy.

II. Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa

Potwierdzając przywiązanie do zasad poszanowania suwerenności i integralności terytorialnej, nienaruszalności granic – dalsze pogłębienie dialogu i zacieśnienie współpracy w dziedzinie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (WPZiB) w celu promowania konwergencji w zakresie spraw zagranicznych i spraw bezpieczeństwa między UE a Republiką Mołdawii. Będzie to obejmować m.in. następujące działania:

- Dalsze rozszerzenie i wzmacnianie współpracy i dostosowania w obszarze polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, w tym wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony (WPBiO), m.in. zgodnie z zasadami suwerenności i integralności terytorialnej zapisanymi w układzie o stowarzyszeniu UE–Mołdawia. Będzie to dotyczyć w szczególności kwestii zapobiegania konfliktom i zarządzania kryzysowego, stabilności regionalnej, rozbrojenia, nieprolifacji, kontroli zbrojeń i kontroli eksportu, z wykorzystaniem forów dwustronnych, międzynarodowych i regionalnych.
- Dalsze konsultacje służące rozwojowi zdolności celem wniesienia wkładu w zarządzanie w zakresie reagowania kryzysowego na szczeblu krajowym i międzynarodowym, a także potencjalnie w międzynarodowe operacje utrzymania pokoju.

⁽²⁾ Zgodnie z wytycznymi pt. „Guidelines on improving the collection and use of equality data” [„Wytyczne dotyczące lepszego zgromadzenia i wykorzystania danych dotyczących równouprawnienia”] wydanymi w lipcu 2018 r. przez podgrupę ds. równouprawnienia utworzoną w ramach Grupy Wysokiego Szczebla ds. Niedyskryminacji, Równouprawnienia i Różnorodności, dokument dostępny pod adresem https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ec-july-2018-guidelines-equality-data-collection.pdf.

⁽³⁾ Zgodnie z wytycznymi Rady Europy zrównoważone uczestnictwo kobiet i mężczyzn oznacza, że reprezentacja zarówno kobiet, jak i mężczyzn w jakimkolwiek organie decyzyjnym w życiu politycznym i publicznym nie powinna być niższa niż 40 % (zalecenie Rec(2003)3 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich w sprawie zrównoważonego uczestnictwa kobiet i mężczyzn w podejmowaniu decyzji politycznych i publicznych).

- Uwzględnianie problematyki płci w sektorze bezpieczeństwa i promowanie udziału i przywództwa kobiet w negocjacjach i procesach pokojowych.
- Dalsze zacieśnienie współpracy między Republiką Mołdawii i UE w dziedzinie bezpieczeństwa, w szczególności w zakresie zwalczania zagrożeń hybrydowych, zwiększenia cyberbezpieczeństwa i walki z dezinformacją.
- W obszarze budowania zdolności na potrzeby zwalczania zagrożeń hybrydowych udzielanie pomocy Republice Mołdawii w zakresie opracowania protokołu operacyjnego dotyczącego zwalczania zagrożeń hybrydowych, budowania zdolności w zakresie wczesnego ostrzegania, podnoszenia świadomości na temat zagrożeń hybrydowych poprzez zapewnienie szkoleń i prowadzenie pilotażowych testów warunków skrajnych.
- Dostosowanie do norm określonych w unijnych dyrektywach w sprawie infrastruktury krytycznej; wspieranie działań w celu zwiększenia odporności sektora energetycznego w obliczu cyberataku; wspieranie wdrażania wewnętrznej sieci połączeń, w tym fizycznej infrastruktury koniecznej do zapewnienia wymiany danych, oraz poprawa zdolności krajowych do skutecznej ochrony przed cyberatakami.
- Dalsze zacieśnienie współpracy w zakresie rozwoju strategicznych zdolności komunikacyjnych, co obejmuje między innymi zwalczanie dezinformacji, wspieranie umacniania wolności i pluralizmu mediów, a także pomoc w ochronie mołdawskiego środowiska informacyjnego przed dezinformacją.
- Zacieśnienie praktycznej współpracy w zakresie zapobiegania konfliktom i zarządzania kryzysowego poprzez ułatwienie udziału Republiki Mołdawii w prowadzonych przez UE cywilnych i wojskowych operacjach zarządzania kryzysowego oraz prowadzenie działań szkoleniowych w obszarze WPBiO.
- Zacieśnienie współpracy na formach międzynarodowych w celu utrzymania porządku opartego na zasadach międzynarodowych, m.in. w celu zapewnienia większej zgodności ze stanowiskami UE wyrażanymi na forach wielostronnych.

Terroryzm, nierozprzestrzenianie broni masowego rażenia (BMR) oraz nielegalny transfer broni

- Postęp w zakresie wymiany informacji o organizacjach i grupach terrorystycznych, ich działalności oraz ich sieciach wsparcia, zgodnie z prawem międzynarodowym i ustawodawstwem stron, m.in. w ramach umowy o współpracy operacyjnej i strategicznej między Republiką Mołdawii a Europolem oraz w ramach umowy o współpracy między Republiką Mołdawii a Eurojustem.
- Dalsze wdrażanie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 2396, a w szczególności wymiana informacji o osobach podejrzanych o terroryzm w celu identyfikacji, wykrywania i ścigania zagranicznych bojowników terrorystycznych.
- Zacieśnienie współpracy w zakresie kwestii związanych z materiałami chemicznymi, biologicznymi, radiologicznymi i jądrowymi (CBRJ) pod kątem przeciwdziałania terroryzmowi i ograniczenia zagrożeń hybrydowych i ryzyka związanego z kłóskami żywiołowymi, po zatwierdzeniu krajowej strategii na rzecz nieprolifracji broni masowego rażenia (BMR) oraz ograniczenia ryzyka związanego z materiałami CBRJ oraz poprzez udzielanie wsparcia w celu zwiększenia krajowych zdolności w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania nielegalnemu handlowi materiałami CBRJ, w tym poprzez zapewnienie udziału ekspertów krajowych w szkoleniach i wymianach.
- Wspieranie przez UE współpracy dostosowanej do potrzeb w zakresie zwalczania nielegalnego handlu bronią palną.
- Prowadzenie działań następczych w związku z realizacją zaleceń dotyczących nieprolifracji wydanych przez Komitet Ekspertów ds. Oceny Środków Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu (MONEYVAL).
- Zwiększenie krajowych zdolności legislacyjnych, strategicznych i operacyjnych w zakresie zapobiegania nielegalnemu wytwarzaniu, przekazywaniu i przemieszczaniu broni strzeleckiej i lekkiej (BSiL) oraz wykrywania i zwalczania tego procederu.

Konflikt naddniestrzański

Strony będą współdziałać na rzecz pokojowego, kompleksowego i trwałego rozwiązania konfliktu w Naddniestrzu, opierającego się na suwerenności i integralności terytorialnej Republiki Mołdawii w jej granicach uznanych przez społeczność międzynarodową. Taka współpraca będzie w szczególności obejmować:

- dalsze utrzymanie kwestii rozwiązania konfliktu w Naddniestrzu jako jednego z głównych tematów dialogu politycznego i współpracy między Stronami do czasu wypracowania rozwiązania, bez uszczerbku dla ustalonej formuły negocjacyjnej;

- opracowanie jednolitego, kompleksowego i spójnego międzyagencyjnego podejścia w celu opracowania i wdrożenia strategii reintegracji;
- umocnienie wdrażania działań w ramach środków budowy zaufania;
- kontynuowanie konstruktywnego dialogu ze wszystkimi zainteresowanymi stronami na temat sytuacji na centralnym (naddniestrzańskim) odcinku granicy między Republiką Mołdawią a Ukrainą oraz, w stosownych przypadkach, we współpracy z misją pomocy granicznej UE (EUBAM).

III. **Wolność, bezpieczeństwo i sprawiedliwość**

Strony będą współpracować w następujących obszarach:

Niezależność sądów

- Dalsze opracowanie, przyjęcie i wdrożenie ustawodawstwa dotyczącego organów wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania w celu zapewnienia niezależności, rozliczalności, bezstronności, uczciwości, profesjonalizmu i skuteczności wymiaru sprawiedliwości, w tym prokuratury, który powinien być wolny od wszelkiej nieuprawnionej ingerencji, również politycznej, a także w celu zagwarantowania braku tolerancji dla korupcji oraz zapobiegania wszelkim zachowaniom korupcyjnym.
- Zapewnienie wdrożenia strategii na rzecz zapewnienia niezależności i uczciwości w sektorze wymiaru sprawiedliwości na lata 2021–2024 i związanego z nią planu działania.
- Zagwarantowanie niezależności i rozliczalności organów samorządowych w sądownictwie i prokuraturze, w szczególności poprzez dostosowanie ram legislacyjnych dotyczących składu Najwyższej Rady Prokuratorów i Najwyższej Rady Sądownictwa do norm europejskich, w tym w drodze poprawek w konstytucji.
- Wspieranie prawidłowego wdrożenia koncepcji niezależności sądownictwa i koncepcji autonomii prokuratury w celu zachowania instytucjonalnej i indywidualnej rozliczalności, a jednocześnie zapobiegania niepożądanym wpływom zewnętrznym, szczególnie w poszczególnych sprawach.
- Zapewnienie funkcjonalnej niezależności dwóch wyspecjalizowanych prokuratur – prokuratury ds. zwalczania korupcji na wysokim szczeblu i prokuratury ds. zwalczania przestępczości zorganizowanej.
- Wdrożenie przepisów dotyczących funkcyjnego immunitetu sędziów i prokuratorów zgodnie z normami europejskimi i najlepszymi praktykami międzynarodowymi.
- Zwiększenie uczciwości sędziów i prokuratorów, w tym poprzez zwiększenie skuteczności istniejących mechanizmów, takich jak kontrole oświadczeń majątkowych i oświadczeń w sprawie interesów osobistych oraz obiektywne, skuteczne i przejrzyste postępowania dyscyplinarne.
- Zapewnienie, by mianowania kandydatów na stanowiska sędziowskie i prokuratorskie oraz awansowania sędziów i prokuratorów dokonywał niezależny organ w ramach przejrzystej i czysto merytorycznej procedury opartej na obiektywnych kryteriach ustanowionych w prawie i zgodnych z normami europejskimi.
- Dalsza poprawa systemów oceny wyników sędziów i prokuratorów zgodnie z normami europejskimi i najlepszymi praktykami międzynarodowymi.
- Dalszy rozwój szkoleń kadr wymiaru sprawiedliwości jako szkoleń o charakterze multidyscyplinarnym i praktycznym, które stanowią uzupełnienie kształcenia prawniczego i których podstawowym celem jest przekazanie wiedzy na temat zawodowych technik i wartości, ze szczególnym uwzględnieniem zawodu sędziego.
- Ukończenie procesu terytorialnej reorganizacji sądów, a także ocena wykonalności optymalizacji działalności prokuratury.

Zapobieganie nadużyciom finansowym i korupcji oraz zwalczanie tych zjawisk; zapewnienie odzyskiwania mienia

- Zwiększenie zasobów finansowych, operacyjnych i kadrowych organów antykorupcyjnych, zapewnienie dostępu do odpowiednich baz danych oraz poprawa koordynacji i współpracy między organami z wyraźnym podziałem kompetencji i zadań.
- Usprawnienie w celu zapewnienia najskuteczniejszego podziału kompetencji organów antykorupcyjnych, a w szczególności poprawa zdolności w zakresie zwalczania korupcji na wysokim szczeblu.
- Uregulowanie mechanizmu obowiązkowej współpracy międzyagencyjnej między organami antykorupcyjnymi.

- Zacieśnienie międzynarodowej współpracy prawnej i operacyjnej w ramach wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych, wzajemnej pomocy prawnej i mechanizmów grup zadaniowych w celu zapewnienia wydajnych i skutecznych międzynarodowych (transgranicznych) dochodzeń w sprawie korupcji na wysokim szczeblu.
- Wzmocnienie systemu elektronicznych deklaracji, w tym elementu e-uczenia się, oraz innych operacyjnych i analitycznych zdolności Krajowego Urzędu Etyki, między innymi poprzez reorganizację struktury organizacyjnej Urzędu w ramach już zatrudnionego personelu i obowiązujących wynagrodzeń, oraz udoskonalenie ram prawnych regulujących oświadczenia majątkowe i oświadczenia dotyczące konfliktów interesów oraz kontrole w tym zakresie, w tym udzielanie niezbędnych urzędowych pozwoleń i potwierdzanie przyjęcia elektronicznych wniosków dotyczących danych, otrzymywanych od osób prawnych w ramach procedur weryfikacji przeprowadzanych przez inspektorów ds. etyki.
- Zapewnienie skutecznego wdrożenia, monitorowania i aktualizowania strategii na rzecz odzyskiwania mienia sprzeniewierzonego w ramach oszustw bankowych.
- Zwiększenie zdolności i możliwości Agencji ds. Odzyskiwania Mienia Pochodzącego z Przepięstwa i poprawa wyników w zakresie zajmowania i konfiskaty mienia pochodzącego z przestępstwa, zarządzania takim mieniem i jego ostatecznego odzyskania.
- Promowanie najlepszych praktyk w zakresie stosowania konfiskaty rozszerzonej w sprawach dotyczących korupcji na wysokim szczeblu, poważnej przestępczości i przestępczości zorganizowanej oraz prania pieniędzy.
- Zapewnienie zatwierdzenia i wdrożenia nowej Krajowej Strategii Antykorupcyjnej jako kluczowego instrumentu służącego zapobieganiu i zwalczaniu korupcji na wszystkich szczeblach.
- Dalsze szerzenie wiedzy na temat różnych form i rodzajów korupcji oraz sposobów jej zapobiegania.
- Wzmocnienie systemu prowadzenia dochodzeń i ścigania przypadków korupcji wśród urzędników wysokiego szczebla, z zagwarantowaniem przejrzystości i bezstronności postępowania sądowego, między innymi poprzez tworzenie warunków gwarantujących, że media będą mogły otwarcie relacjonować takie sprawy. W tym kontekście prace prokuratury zajmującej się walką z korupcją powinny się koncentrować na korupcji na wysokim szczeblu i prokuratura powinna wzmocnić zdolności w tej dziedzinie.
- Krajowe Centrum Antykorupcyjne powinno propagować międzynarodową współpracę prawną z partnerami zagranicznymi w ramach dochodzeń w sprawach dotyczących korupcji na wysokim szczeblu i prania pieniędzy, w szczególności ze względu na międzynarodowy charakter tego rodzaju przestępstw.
- Osiągnięcie bardziej wymiernych rezultatów w walce z korupcją poprzez poprawę wyników w zakresie zwalczania korupcji w drodze uzasadnionych dochodzeń, w tym w ramach stosowania bardziej odstrasżających sankcji i egzekwowania wyroków skazujących, zwłaszcza wobec urzędników wysokiego szczebla.
- Zapewnienie skutecznej współpracy ze stosownymi instytucjami i organami UE, w tym z Europejskim Urzędem ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF), i odpowiedniego ich wsparcia w zakresie kontroli na miejscu i inspekcji związanych z zarządzaniem i kontrolą środków unijnych oraz skutecznej współpracy z Prokuraturą Europejską (EPPO) i jej wsparcia w zakresie jej dochodzeń i postępowań karnych w sprawie przestępstw mających wpływ na interesy finansowe Unii, zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami i procedurami.
- Dalsze zbliżanie przepisów Republiki Mołdawii do dorobku prawnego UE w obszarze zwalczania nadużyć finansowych oraz wdrożenie przepisów prawa UE, jak przewidziano w odpowiednich załącznikach do układu o stowarzyszeniu.

Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oraz zwalczanie przestępstw finansowych

- Zapewnienie prawidłowego wdrożenia i pełnego przestrzegania ram prawnych dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu zgodnie z odpowiednimi unijnymi ramami prawnymi i normami Grupy Specjalnej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF).
- Prowadzenie działań następczych w związku z realizacją zaleceń wydanych przez MONEYVAL w ramach piątej rundy procesu wzajemnej oceny.
- Przyjęcie zaktualizowanej krajowej strategii przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oraz zapewnienie jej skutecznej realizacji w celu udoskonalenia systemu zgodnie z zaleceniami MONEYVAL i FATF.
- Dalsze zwiększenie zdolności i możliwości jednostki analityki finansowej oraz zapewnienie odpowiedniej współpracy między tą jednostką a jej odpowiednikami w państwach członkowskich UE.

- Zapewnienie przejrzystości poprzez:
  - a) efektywną identyfikację w ramach spójnej weryfikacji w rejestrze właścicieli rzeczywiście w trakcie rejestracji podmiotu prawnego,
  - b) zapewnienie publicznego dostępu do podstawowych danych zawartych w rejestrze właścicieli rzeczywiście i do podstawowych danych na temat podmiotów prawnych,
  - c) zapewnienie organom ścigania i pracownikom biura ds. odzyskiwania mienia dostępu online do rejestru rachunków płatniczych, zgodnie z wymogami UE i FATF.
- Zacieśnienie międzynarodowej współpracy prawnej i operacyjnej za pośrednictwem wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych, wzajemnej pomocy prawnej i mechanizmów grup zadaniowych w celu zapewnienia wydajnych i skutecznych międzynarodowych (transgranicznych) dochodzeń w sprawach dotyczących prania pieniędzy na wysokim szczeblu.

Zapobieganie przestępczości zorganizowanej i zwalczanie jej

- Opracowanie nowego i kompleksowego dokumentu programowego dotyczącego zapobiegania przestępczości zorganizowanej i jej zwalczania, na podstawie poprzedniej strategii na lata 2011–2019.
- Stworzenie i skuteczne usprawnienie systemu równoległego prowadzenia dochodzeń finansowych, w których nacisk położony będzie na identyfikację, zamrażanie i konfiskatę mienia pochodzącego z przestępczości zorganizowanej.
- Opracowanie systemu skutecznej współpracy z Europol, Eurojustem i innymi międzynarodowymi partnerami w zakresie prowadzenia dochodzeń w sprawie zorganizowanych grup przestępczych oraz identyfikacji, zamrażania i konfiskaty mienia pochodzącego z przestępczości zorganizowanej i znajdującego się za granicą.
- Usprawnienie w celu zapewnienia najefektywniejszego podziału kompetencji w zakresie przestępstw podatkowych i gospodarczych między poszczególne organy.
- Zwiększenie udziału organów mołdawskich w projekcie analitycznym dotyczącym przestępczości zorganizowanej w Europie Wschodniej (EEOC).
- Rozwijanie zdolności i możliwości Ośrodka Specjalistycznej Wiedzy Sądowniczej i Kryminalistycznej zgodnie z europejskimi normami i najlepszymi praktykami na szczeblu lokalnym i krajowym.

Policja/organy ścigania

- Opracowanie nowego dokumentu programowego dotyczącego bezpieczeństwa i porządku publicznego, w którym określone zostaną role i uprawnienia odpowiednich instytucji (w tym policji i karabinierów) podlegających Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, biorąc pod uwagę występujące wyzwania i dobre praktyki międzynarodowe.
- Zacieśnienie operacyjnej i strategicznej współpracy z Europol, w tym poprzez wymianę informacji operacyjnych i strategicznych.
- Większe zaangażowanie w cykl polityki unijnej dotyczącej zorganizowanej i poważnej przestępczości międzynarodowej/EMPACT.
- Dalsze postępy w realizacji kompleksowej reformy policji zgodnie z europejskimi normami i najlepszymi praktykami w celu dalszego rozwoju dostępnych, rozliczalnych, skutecznych, przejrzystych, wolnych od korupcji, profesjonalnych i dysponujących wystarczającymi zasobami sił policyjnych na szczeblu krajowym i lokalnym.
- Zwiększenie rozliczalności i dopilnowanie, by nie dochodziło do wywierania nadmiernego wpływu na policję.
- Wzmocnienie współpracy operacyjnej (interoperacyjności) między służbami i jednostkami wywiadu finansowego, policji oraz inspekcji podatkowej i celnej dzięki interoperacyjności i wymianie danych (na przykład na podstawie odpowiednio dostosowanych umów w sprawie wymiany danych). Należy wyznaczyć funkcjonariuszy łącznikowych w poszczególnych służbach, którzy będą ułatwiać współpracę operacyjną. Należy rozważyć czasowe wymiany personelu do celów szkoleniowych.
- Dalszy rozwój Wspólnego Centrum Szkolenia Organów Ścigania (JLETC) jako funkcjonalnie niezależnej jednostki Akademii Szkoleniowej im. Stefana III Wielkiego w celu zapewnienia odpowiednich podstawowych i specjalistycznych szkoleń w miejscu pracy, w tym – w razie potrzeby – szkoleń wysoko specjalistycznych. Na podstawie porozumienia roboczego z 2012 r. między Republiką Mołdawii a Europejskim Kolegium Policyjnym (CEPOL) JLETC rozwinie ścisłą współpracę operacyjną z CEPOL i instytucjami szkoleniowymi policji państw członkowskich UE.

Niedozwolone środki odurzające

- Dalsza współpraca w zakresie zapobiegania stosowaniu środków odurzających w ramach projektów i programów regionalnych oraz poprzez pełne dostosowanie polityki antynarkotykowej do stanowisk UE. Zapewnienie realizacji krajowej strategii przeciwdziałania narkomanii na lata 2020–2027 oraz zapewnienie pełnego uczestnictwa w programie EU4Monitoring Drugs zarządzanym przez Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii.
- Utworzenie i uruchomienie Krajowej Agencji Antynarkotykowej.

Handel ludźmi

- Zapewnienie dalszego wdrażania krajowej strategii na rzecz zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu na lata 2018–2023.
- Działania na rzecz budowy zdolności organów ścigania, prokuratury i organów sądowych w celu zapewnienia współpracy z agencjami UE i państwami członkowskimi UE w zakresie zapobiegania handlowi ludźmi i jego zwalczania.
- Zwiększenie zdolności w celu zapewnienia wczesnej identyfikacji wszystkich ofiar lub potencjalnych ofiar handlu ludźmi oraz udzielenia im skutecznej i odpowiedniej pomocy i wsparcia, w tym pomocy prawnej, medycznej, psychologicznej i socjalnej, za pośrednictwem profesjonalnych organów i organizacji pozarządowych, biorąc pod uwagę podejście uwzględniające specyfikę płci oraz wrażliwość na potrzeby dzieci.

Cyberprzestępczość

- Wzmoczenie starań na rzecz zwalczania cyberprzestępczości, w tym poprzez opracowanie kompleksowych ram prawnych i instytucjonalnych zgodnych z Konwencją o cyberprzestępczości (konwencją budapeszteńską).
- Nawiązanie współpracy z instytucjami partnerskimi UE w zakresie możliwości szkoleniowych i budowania potencjału technicznego w celu skutecznego przeciwdziałania cyberprzestępczości.

Cyberbezpieczeństwo

- Zapewnienie wdrożenia środków związanych z komponentem cyberbezpieczeństwa w ramach strategii bezpieczeństwa informacyjnego Republiki Mołdawii na lata 2019–2024 oraz planu działania do tej strategii.
- Zwiększenie cyberbezpieczeństwa w drodze przeniesienia do prawa krajowego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1148 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu bezpieczeństwa sieci i systemów informatycznych na terytorium Unii (dyrektywy dotyczącej cyberbezpieczeństwa).
- Wyznaczenie i formalne powołanie krajowego zespołu reagowania na cyberincydenty oraz ustanowienie wyraźnego podziału pracy i uprawnień między agencjami zaangażowanymi w zapewnienie cyberbezpieczeństwa.
- Opracowanie podejścia służącego zacieśnieniu współpracy w obszarze cyberbezpieczeństwa poprzez wymianę informacji i najlepszych praktyk, w szczególności w zakresie wykorzystywania unijnego zestawu narzędzi na potrzeby cyberbezpieczeństwa sieci 5G.

Ochrona danych

- Dalsza harmonizacja krajowych ram prawnych dotyczących ochrony danych osobowych z prawem UE, ze szczególnym naciskiem na rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680.
- Dalsze wdrażanie ram prawnych dotyczących ochrony danych osobowych we wszystkich sektorach w celu skutecznego egzekwowania wysokiego poziomu ochrony danych zgodnie z europejskimi i międzynarodowymi instrumentami i normami.

Migracja, azyl i zarządzanie granicami

- W ciągu 3–4 lat:
  - Zapewnienie nieustannego spełniania wszystkich kryteriów liberalizacji reżimu wizowego, jak również zaleceń wydanych przez Komisję w sprawozdaniach dotyczących mechanizmu zawieszającego zwolnienie z obowiązku wizowego.

- Dalsze zapewnianie skutecznego wdrażania umowy o readmisji między UE a Republiką Mołdawii.
  - Zacieśnienie współpracy operacyjnej w celu szybkiego zmniejszenia liczby nieuzasadnionych wniosków o udzielenie azylu składanych przez obywateli Mołdawii w państwach strefy Schengen+.
  - Dalsze organizowanie kampanii informacyjnych i podnoszących świadomość w zakresie praw i obowiązków związanych z ruchem bezwizowym.
  - Dalsze wzmacnianie zarządzania granicami, w tym skuteczne zacieśnianie współpracy międzyagencyjnej między właściwymi organami krajowymi (m.in. strażą graniczną i organami celnymi) i utrzymanie wysokiego poziomu kontroli granicznych i ochrony granicy.
  - Zacieśnienie współpracy operacyjnej w zakresie zarządzania granicą UE-Republika Mołdawii, między innymi intensyfikacja wymiany informacji strategicznych i operacyjnych.
  - Dalsze zacieśnianie współpracy z Europejską Agencją Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex), w tym współpracy dotyczącej zintegrowanego zarządzania granicami, szkoleń, obserwatorów z regionu uczestniczących we wspólnych operacjach oraz wymiany informacji za pośrednictwem sieci analizy ryzyka w ramach Partnerstwa Wschodniego.
  - Opracowanie nowej koncepcji rozwoju strategicznego w dziedzinie migracji i azylu na potrzeby realizacji celów rządowych określonych w krajowej strategii rozwoju oraz celów przewidzianych w globalnym porozumieniu w sprawie migracji, do którego przystąpiła Republika Mołdawii.
  - Przygotowanie i wdrożenie nowego dokumentu programowego w dziedzinie migracji i azylu (na podstawie doświadczeń zdobytych w ramach poprzedniej strategii na lata 2011–2020 oraz bieżących wyzwań).
  - Dalsze udzielanie pomocy na rzecz reintegracji obywateli Republiki Mołdawii powracających z zagranicy oraz opracowanie nowego dokumentu programowego na potrzeby wsparcia ich reintegracji (w oparciu o pojawiające się potrzeby i doświadczenia z realizacji planu działania na lata 2017–2020), jak również integracji osób należących do słabszych i marginalizowanych społeczności, przy jednoczesnym eliminowaniu podstawowych przyczyn migracji nieuregulowanej wśród tych konkretnych grup.
  - Dalsze rozwijanie praktycznej współpracy w ramach partnerstwa na rzecz mobilności między UE a Republiką Mołdawii.
  - Intensyfikacja wymiany informacji w ramach zaproponowanych w nowym pakcie o migracji i azylu.
- *W ciągu 7 lat:*
- Dalsze zapewnianie odpowiedniej infrastruktury, sprzętu technicznego, systemów IT oraz zasobów finansowych i ludzkich zgodnie z mołdawską strategią zintegrowanego zarządzania granicami i planem działania.
  - Opracowanie i wdrożenie dokumentu programowego dotyczącego 4. krajowej strategii zintegrowanego zarządzania granicami (na podstawie doświadczeń zdobytych przy realizacji poprzedniej strategii na lata 2018–2023).
  - Wzmocnienie istniejącej infrastruktury (w tym ośrodków detencyjnych) i zatrudnienia personelu w odpowiednich organach w celu zapewnienia obywatelom państw trzecich, których pobyt lub tranzyt są nielegalne, skutecznego powrotu z terytorium Republiki Mołdawii, oraz zapewnienie poszanowania praw człowieka w stosunku do migrantów, wobec których zastosowano zatrzymanie administracyjne.
  - Dalsze wzmacnianie istniejących ram integracji poprzez ośrodki integracji, a w szczególności promowanie integracji osób należących do słabszych i marginalizowanych społeczności oraz eliminowanie podstawowych przyczyn migracji nieuregulowanej wśród tych konkretnych grup.
  - Dalsze skuteczne wdrażanie przepisów dotyczących azylu, które stanowią solidne ramy ochrony osób potrzebujących ochrony międzynarodowej, wzmocnienie infrastruktury ośrodka dla cudzoziemców.
  - Dalsza realizacja zintegrowanego podejścia względem diaspory i umocnienie zdolności władz krajowych i lokalnych w kwestiach związanych z diasporą.
  - Opracowanie skuteczniejszych sposobów umożliwiania migracji legalnej i cyrkulacyjnej, w tym programów migracji zarobkowej, przy jednoczesnym przestrzeganiu obowiązujących przepisów i kompetencji krajowych, a także przy pełnym poszanowaniu praw człowieka wszystkich pracowników migrujących.

Współpraca prawna

- Zintensyfikowanie współpracy między Republiką Mołdawii i Eurojustem.
- Przystąpienie do wielostronnych konwencji o współpracy sądowej w sprawach cywilnych i wdrożenie ich postanowień, w szczególności Konwencji z 1970 r. o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych lub handlowych.
- Prace nad przystąpieniem do wielostronnych konwencji dotyczących ochrony dzieci i wdrożeniem ich postanowień, w szczególności konwencji Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego w zakresie prawa rodzinnego, m.in. Konwencji o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci z 1996 r. oraz Konwencji o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny z 2007 r. na podstawie studiów wykonalności, które mają zostać przeprowadzone.

IV. **Współpraca gospodarcza i sektorowa**

Strony będą współpracować na rzecz pobudzenia rozwoju gospodarczego i integracji gospodarczej poprzez pogłębienie współpracy sektorowej. Za pośrednictwem wyspecjalizowanych podkomitetów Republika Mołdawii będzie regularnie informować UE o stanie realizacji procesu zbliżania ustawodawstwa, a w stosownych przypadkach i za zgodą obu stron, UE udzieli pomocy i przekaze wiedzę fachową, aby wesprzeć Republikę Mołdawii w tym procesie.

1. Działanie w dziedzinie klimatu

Strony będą współpracować na rzecz wzmocnienia dialogu i współpracy w zakresie zmiany klimatu, podejmując następujące działania:

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Współpraca z Republiką Mołdawii w zakresie opracowania i wdrożenia długoterminowego dokumentu programowego dotyczącego zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych, odzwierciedlającego ogólnogospodarcze podejście przedstawione w Europejskim Zielonym Ładzie.
  - Dalsza współpraca z Republiką Mołdawii i wspieranie jej w procesie przyjmowania celów Europejskiego Zielonego Ładu.
  - Współpraca ze społeczeństwem obywatelskim, młodzieżą i lokalnymi zainteresowanymi stronami na rzecz włączania kwestii zmian klimatu do głównego nurtu polityki w celu zwiększenia świadomości na temat ich skutków, tak aby wywołać pozytywne zmiany zachowań.
  - Dalsze zbliżanie ustawodawstwa do przepisów UE w zakresie działań w dziedzinie klimatu określonych w układzie o stowarzyszeniu oraz w kontekście Wspólnoty Energetycznej.
  - Współpraca w ramach wdrażania porozumienia paryskiego.
  - W ramach ekologicznej odbudowy gospodarki po pandemii COVID-19 dążenie do zapewnienia większej ekologiczności gospodarki i jej odporności na zmianę klimatu oraz do osiągnięcia celów środowiskowych i klimatycznych.
- *W ciągu 7 lat:*
  - Współpraca z Republiką Mołdawii przy opracowywaniu systemu handlu emisjami lub innych mechanizmów ustalania opłat za emisję gazów cieplarnianych.
  - Współpraca z Republiką Mołdawii w celu osiągnięcia neutralności klimatycznej jej gospodarki do 2050 r.

2. Środowisko

Strony będą współpracować na rzecz realizacji następujących priorytetów:

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Dalsze zbliżanie przepisów do prawa Unii w dziedzinie ochrony środowiska w odniesieniu do odpowiednich dokumentów programowych, ustaw i prawa wtórnego, w szczególności w zakresie gospodarowania odpadami, oczyszczania ścieków, zrównoważonej gospodarki wodnej, zanieczyszczeń przemysłowych, chemikaliów, ochrony przyrody, rozwoju lasów i gospodarki leśnej, jakości powietrza i zmiany klimatu.

- Zakończenie reformy instytucjonalnej w sektorze mającej na celu ustanowienie sprawnie funkcjonujących organów odpowiedzialnych za kwestie środowiska, dysponujących niezbędnymi środkami budżetowymi i personelem na potrzeby wdrażania i egzekwowania unijnego dorobku prawnego w zakresie ochrony środowiska. Opracowanie i wdrożenie instrumentów ekonomicznych w dziedzinie ochrony środowiska.
  - Współpraca z Republiką Mołdawii w zakresie rozwoju zielonej gospodarki i gospodarki o obiegu zamkniętym oraz zapewnienia zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi, co przyczyni się do realizacji celów Europejskiego Zielonego Ładu.
  - Rozpoczęcie procesu promowania systemu ekozarządzania i audytu (EMAS) z myślą o zachęceniu organizacji i instytucji publicznych do poprawy ich wyników w obszarze ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju.
  - Współpraca przy wdrażaniu wielostronnych umów środowiskowych, których UE i Republika Mołdawii są stronami.
  - Współpraca w takich konkretnych obszarach jak przyspieszenie zalesiania, w tym ponownego zalesiania, i zrównoważonego leśnictwa, ochrona różnorodności biologicznej i odpowiednie zarządzanie obszarami chronionymi.
  - Współpraca na rzecz lepszego gospodarowania zasobami wodnymi Republiki Mołdawii w kontekście transgranicznym polegająca na stosowaniu najlepszych praktyk na poziomie UE.
  - Współpraca w zakresie wdrażania polityki mającej na celu zapewnienie zrównoważonego gospodarowania zasobami wodnymi Dniestru, w stosownych przypadkach na poziomie dorzecza.
  - Umożliwienie funkcjonowania sprawnej sieci społeczeństwa obywatelskiego zajmującej się kwestiami ochrony środowiska i dysponującej dużymi możliwościami skutecznego uczestnictwa w procesie decyzyjnym.
  - Zapewnienie skutecznego egzekwowania prawodawstwa w dziedzinie środowiska.
- *W ciągu 7 lat:*
- Współpraca z Republiką Mołdawii na rzecz osiągnięcia dalszych postępów w tworzeniu nowoczesnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarki zgodnie z zasadami rozwoju niskoemisyjnej gospodarki o obiegu zamkniętym oraz celami Europejskiego Zielonego Ładu, w tym poprzez uwzględnienie kwestii środowiskowych we wszystkich sektorach gospodarki.

3. Gospodarka cyfrowa i społeczeństwo cyfrowe

Strony będą odpowiednio współpracować w celu osiągnięcia terminowego i pełnego wdrożenia aktów prawnych Unii, o których mowa w odnośnych załącznikach do układu o stowarzyszeniu między UE a Republiką Mołdawii. Ponadto strony będą współpracować na rzecz zwiększenia harmonizacji rynków cyfrowych z UE oraz wśród państw Partnerstwa Wschodniego, a także na rzecz promowania stosownych inicjatyw na poziomie krajowym w Republice Mołdawii. Strony będą zachęcać do korzystania z bezpłatnych i otwartych danych i usług oferowanych w ramach programu kosmicznego UE, w szczególności w ramach Galileo, Copernicus i europejskiego systemu wspomagania satelitarnego (EGNOS), które to dane mają duży potencjał wykorzystania w gospodarce cyfrowej i w kształtowaniu polityki opartej na dowodach. Strony będą współpracować na rzecz realizacji następujących priorytetów:

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Dalsze zbliżanie ustawodawstwa Mołdawii do prawa Unii w dziedzinie łączności elektronicznej i infrastruktury danych kosmicznych.
  - Działanie na rzecz ewentualnego wzajemnego uznawania z UE elektronicznych usług zaufania jako głównego wyniku projektu EU4Digital.
  - Wdrożenie w Republice Mołdawii regionalnej umowy roamingowej i regionalnej umowy w sprawie widma radiowego, zawartych między sześcioma krajami Partnerstwa Wschodniego.
  - Realizacja w Republice Mołdawii krajowej strategii na rzecz sieci szerokopasmowych zgodnie z przepisami UE i najlepszymi praktykami unijnymi, w szczególności w odniesieniu do bezpieczeństwa infrastruktury cyfrowej.
  - Wspieranie realizacji programu dotyczącego administracji elektronicznej, ze szczególnym uwzględnieniem transgranicznych usług elektronicznych dla obywateli i przedsiębiorstw jako istotnego wyniku projektu EU4Digital.

— W ciągu 7 lat:

- Wzmocnienie gospodarki cyfrowej w Republice Mołdawii, w szczególności jeżeli chodzi o umiejętności cyfrowe, programy edukacyjne w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych, wykorzystanie danych i usług opartych na infrastrukturze kosmicznej, innowacje cyfrowe i ekosystemy przedsiębiorstw typu start-up oraz cyberbezpieczeństwo.
- Ułatwienie e-rządzenia poprzez standaryzację danych kosmicznych na potrzeby transformacji cyfrowej zgodnie z najlepszymi praktykami UE.

4. Edukacja, szkolenia, młodzież i sport

Strony będą współpracować nad ogólną modernizacją i jakością systemów kształcenia i szkolenia. Współpraca ta będzie obejmować następujące priorytety:

- Dalsze przeprowadzanie reform systemu edukacji w celu zwiększenia skuteczności i adekwatności usług edukacyjnych.
- Opracowanie i wdrożenie nowej krajowej strategii edukacyjnej „Edukacja 2030” oraz programu jej realizacji.
- Cyfryzacja procesu edukacyjnego. Upowszechnianie innowacji i technologii cyfrowych we wszystkich kontekstach nauczania.
- Lepsze połączenie i zintegrowanie edukacji, badań naukowych i innowacji z korzyścią dla rozwoju gospodarczego i społecznego Republiki Mołdawii.
- Zachęcanie do stosowania strategicznego podejścia do kształcenia i szkolenia zawodowego w celu zapewnienia jego dostępności, jakości i znaczenia.
- Zacieśnienie współpracy, wzmocnienie budowania zdolności i zwiększenie mobilności dzięki programom i inicjatywom UE oraz promowanie aktywnego uczestnictwa Republiki Mołdawii w programach Erasmus+ i „Europejski Korpus Solidarności”.
- Poprawa jakości kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz zwiększenie atrakcyjności kariery w tym zawodzie, a także wspieranie jej rozwoju.
- Poprawa jakości materiałów dydaktycznych, w tym podręczników dostosowanych do nowych programów nauczania.
- Wzmocnienie strategicznego podejścia do polityki dotyczącej młodzieży, intensyfikacja wymiany i współpracy w obszarze kształcenia pozaformalnego.
- Wspieranie kształcenia i szkolenia sprzyjającego włączeniu społecznemu na wszystkich poziomach.
- Stworzenie ekosystemu uczenia się przez całe życie, w tym funkcjonalnego uznawania wcześniejszych doświadczeń zawodowych.

W ramach ogólnych starań na rzecz poprawy jakości i adekwatności systemu edukacji oraz bliższych powiązań z rynkiem pracy, strony będą współpracować na rzecz osiągnięcia poniższych celów:

— W ciągu 3–4 lat:

- Dalsze dostosowywanie kształcenia zawodowego i uniwersyteckiego, w tym w takich dziedzinach jak edukacja medyczna, do minimalnych europejskich wymogów w zakresie nauczania.
- Reforma mołdawskich uczelni, w szczególności pedagogicznych, zarówno pod względem optymalizacji zasobów, jak i adekwatności i treści programów studiów.
- Konsolidacja systemu kontroli jakości, w tym poprzez umiędzynarodowienie oceny.
- Dalsze wzmacnianie środków antykorupcyjnych we wszystkich dziedzinach.
- Zintegrowanie kształcenia i szkolenia zawodowego realizowanego w szkołach oraz dualnego systemu kształcenia zawodowego w celu zwiększenia jego adekwatności i szans osób uczących się na rynku pracy.
- Przeprowadzanie pełnego cyklu kształcenia nauczycieli zgodnie z nowymi programami nauczania.
- Utworzenie rzetelnej bazy danych na temat edukacji w celu zapewnienia merytorycznych podstaw dla opracowania reform, a następnie ocena wprowadzonych środków.
- Aktualizacja ram polityki w dziedzinie edukacji zgodnie ze zdobytymi doświadczeniami.
- Dalsze zwiększanie zdolności instytucjonalnych wszystkich właściwych organów administracji i agencji zaangażowanych w zarządzanie systemem edukacji.

Strony będą również współpracować na rzecz realizacji następujących priorytetów:

- Wymiana informacji i dobrych praktyk w dziedzinie sportu i aktywności fizycznej ze szczególnym uwzględnieniem zdrowego stylu życia, środowiska, społecznych i edukacyjnych wartości sportu oraz dobrego zarządzania w sporcie.
- Dalsza współpraca w ramach dorocznego Europejskiego Tygodnia Sportu.

5. Zdrowie publiczne

Strony będą współpracować na rzecz realizacji następujących priorytetów:

- Opracowanie nowego dokumentu programowego dotyczącego zdrowia wraz z komponentem e-zdrowia w celu zwiększenia dostępu do świadczeń zdrowotnych i ich jakości.
- Branie pod uwagę aspektów zdrowia związanych z płcią, w szczególności przez uwzględnianie chorób i zagrożeń dla zdrowia specyficznych dla kobiet.
- Opracowanie i wdrożenie wieloletniego krajowego planu rozwoju instytucjonalnego w obszarze zdrowia publicznego (ANSP).
- Wdrożenie nowego krajowego programu zapobiegania chorobom zakaźnym i ich zwalczania w celu zmniejszenia obciążenia chorobami, ograniczenia występowania czynników ryzyka i poprawy zwalczania chorób, zgodnie z programem dotyczącym celów zrównoważonego rozwoju do 2030 r.
- Zwiększenie kompetencji zdrowotnych sprzyjających przyjmowaniu zdrowszego stylu życia przez społeczności i ludność.
- Zacieśnienie współpracy w dziedzinie zdrowia publicznego, w szczególności w celu zwiększenia gotowości na wypadek pandemii oraz wdrożenia Międzynarodowych przepisów zdrowotnych, a także wzmocnienia systemów opieki zdrowotnej.
- Dalsze zbliżanie ustawodawstwa do przepisów UE w obszarze chorób zakaźnych oraz jakości i bezpieczeństwa narządów ludzkich przeznaczonych do przeszczepów.
- Przygotowanie do wdrażania wytycznych Międzynarodowej Rady Harmonizacji Wymagań Technicznych dla Rejestracji Produktów Leczniczych Stosowanych u Ludzi (ICH) i rozpoczęcie ich wdrażania.

6. Rozwój gospodarczy i możliwości rynkowe

Strony będą współpracować w celu udzielenia Republice Mołdawii wsparcia w zakresie ustanowienia w pełni funkcjonującej gospodarki rynkowej i stopniowego dostosowywania jej polityk do polityk UE zgodnie z podstawowymi zasadami stabilności makroekonomicznej, zdrowych finansów publicznych, silnego systemu finansowego i trwałej równowagi płatniczej. W szczególności współpraca w tej dziedzinie będzie przyczyniać się do osiągnięcia następujących celów:

- Monitorowanie rozwoju sytuacji makroekonomicznej, omówienie głównych wyzwań politycznych i wymiana informacji na temat najlepszych praktyk poprzez wzmocnienie regularnego dialogu makroekonomicznego w celu poprawy jakości procesu kształtowania polityki gospodarczej.
- Dalsze zwiększanie niezależności i uprawnień regulacyjnych oraz budowanie zdolności Narodowego Banku Mołdawii i Krajowej Komisji ds. Rynków Finansowych w zakresie polityki dotyczącej regulacji sektora finansowego oraz nadzoru i kontroli nad nim, aby zapewnić jego odporność.
- Dzielenie się doświadczeniem UE w zakresie polityki pieniężnej i kursowej, w tym w zakresie międzynarodowej roli euro, w celu dalszego zwiększania zdolności Republiki Mołdawii w tych obszarach.
- Wzmocnienie polityki własności państwowej w celu zwiększenia wydajności przedsiębiorstw państwowych i ograniczenia ryzyka fiskalnego dla zapewnienia otwartej, konkurencyjnej i przejrzystej prywatyzacji zgodnie z najlepszymi praktykami UE.
- Spełnienie kryteriów pozwalających na ostateczne przystąpienie do jednolitego obszaru płatności w euro (SEPA).
- Zwiększenie zdolności, efektywności i przejrzystości instytucji oraz poprawa ram regulacyjnych dotyczących konkurencji.

7. Prawo spółek, rachunkowość i audyt, ład korporacyjny

Strony będą współpracować na rzecz przygotowania Republiki Mołdawii do wdrożenia prawa UE i instrumentów międzynarodowych wymienionych w odnośnych załącznikach do układu o stowarzyszeniu, w szczególności w następującym zakresie:

- Dalsze zbliżenie przepisów Republiki Mołdawii dotyczących audytu i rachunkowości do prawa UE i instrumentów międzynarodowych wymienionych w załączniku II do układu o stowarzyszeniu.
- Wymiana – w ramach formatu uzgodnionego przez strony – aktualnych, istotnych i dokładnych informacji na temat stanu obowiązującego ustawodawstwa i jego zgodności z prawem UE, w celu wdrożenia prawa UE według uzgodnionego harmonogramu.
- Wskazanie obszarów, w których należy zapewnić szkolenia, budowanie zdolności i wiedzę fachową.
- Dalsza realizacja reformy systemu inspektoratów i różnych organów kontroli, aby zwiększyć skuteczność i zmniejszyć ryzyko korupcji, przy czym najważniejszym celem jest ulepszenie otoczenia biznesu i usprawnienie egzekwowania prawa i norm.
- Rozwijanie zdolności administracyjnych instytucji państwowych Republiki Mołdawii uczestniczących we wdrażaniu prawa spółek, rachunkowości i audytu oraz ładu korporacyjnego.
- Zainicjowanie dyskusji na temat utworzenia rejestru właścicieli rzeczywistych przedsiębiorstw.
- Udoskonalenie ram regulacyjnych dotyczących rozwiązywania kwestii niewypłacalności i likwidacji przedsiębiorstw.

8. Zatrudnienie, polityka społeczna i równość szans

Strony będą współpracować na rzecz zapewnienia godnej pracy i sprawiedliwych warunków pracy dla wszystkich, zwiększenia równości szans i dostępu do zatrudnienia, zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego. Strony będą współpracować na rzecz zapewnienia godnej pracy i sprawiedliwych warunków pracy:

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Zakończenie zbliżania ustawodawstwa Mołdawii do unijnego prawa pracy i przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (BHP) obowiązujących w UE zgodnie z terminami określonymi w układzie o stowarzyszeniu oraz zapewnienie zgodności ze standardami Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP).
  - Ustanowienie skutecznego systemu inspekcji pracy w zakresie BHP oraz praw pracowniczych i warunków pracy oraz dostosowanie go do standardów MOP (ramy prawne i zdolności).
  - Opracowanie podejścia umożliwiającego rozwiązanie problemu pracy nierejestrowanej i zatrudnienia nieformalnego.
  - Wzmocnienie zdolności Centrum Monitorowania Rynku Pracy.
  - Zapewnienie skutecznego prowadzenia dialogu społecznego i rokowań zbiorowych.
- *W ciągu 7 lat:*
  - Skuteczne wdrożenie przepisów prawa pracy i przepisów BHP, w szczególności poprzez:
    - wzmocnienie zdolności administracyjnych i zdolności w zakresie egzekwowania przepisów; dotyczy to w szczególności inspekcji pracy i odpowiednich organów sądowych;
    - szkolenie partnerów społecznych i innych zainteresowanych stron, sędziów itp. oraz podnoszenie świadomości.
  - Wdrożenie i monitorowanie podejścia umożliwiającego rozwiązanie problemu pracy nierejestrowanej i zatrudnienia nieformalnego.

Zwiększenie równości szans i dostępu do zatrudnienia

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Opracowanie podejścia politycznego służącego zachęcaniu do większego uczestnictwa w rynku pracy.
  - Udoskonalenie podejść politycznych, aby wesprzeć przechodzenie młodzieży od kształcenia do zatrudnienia.

- Zwiększenie zdolności organów administracji i instytucji odpowiedzialnych za tworzenie i wdrażanie polityki zatrudnienia i polityki społecznej, zwłaszcza urzędów pracy i opieki społecznej.
- Poprawa równego dostępu kobiet do rynku pracy oraz dążenie do osiągnięcia równouprawnienia płci w pracy zarobkowej – w tym poprzez odpowiednią ochronę ciężarnych pracownic i zapewnienie równości płci pod względem wynagrodzeń.
- *W ciągu 7 lat:*
  - Zwiększenie zdolności organów administracji i instytucji odpowiedzialnych za tworzenie i wdrażanie polityki zatrudnienia i polityki społecznej, zwłaszcza urzędów pracy i opieki społecznej.

Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Zapewnienie, aby system ochrony socjalnej sprzyjał aktywizacji (uczestnictwu w rynku pracy) oraz zapewnienie adekwatności i trwałości systemów pomocy społecznej i programów emerytalnych.

9. Ochrona konsumentów

W celu przygotowania do wdrożenia prawa UE i instrumentów międzynarodowych wymienionych w odnośnym załączniku do układu o stowarzyszeniu strony będą współpracować na rzecz realizacji następujących celów:

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Wdrożenie wieloletniego planu rozwoju instytucjonalnego Agencji Ochrony Konsumentów.
  - Wdrożenie wieloletniego planu rozwoju instytucjonalnego Krajowej Agencji Bezpieczeństwa Żywności (ANSA).
  - Przegląd transpozycji rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 w sprawie współpracy w dziedzinie ochrony konsumentów w świetle zastąpienia go z dniem 17 stycznia 2020 r. rozporządzeniem (UE) 2017/2394, którym wprowadzono dodatkowe minimalne uprawnienia i wymogi dotyczące właściwych organów oraz inne odpowiednie przepisy.
  - Wyrażenie zgody na dodanie dyrektywy 2013/11/UE w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich (dyrektywy w sprawie ADR w sporach konsumenckich) do wykazu dorobku prawnego UE w dziedzinie prawa konsumenckiego, do którego należy zapewnić dostosowanie.
- *W ciągu 7 lat:*
  - Ustanowienie i uruchomienie krajowego systemu umożliwiającego skuteczną komunikację między krajowymi zainteresowanymi podmiotami na temat niebezpiecznych produktów niespożywczych i ich wycofywanie z rynku, inspirowanego unijnym systemem szybkiej informacji.
  - W oparciu o dokonaną przez UE ocenę zgodności odpowiedniego systemu krajowego z dyrektywą w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów strony omówią ewentualne kroki, jakie podejmą w ramach współpracy.
  - Ustanowienie i uruchomienie systemu wymiany informacji na temat niebezpiecznych produktów spożywczych przeznaczonych dla konsumentów, opartego na unijnym systemie wczesnego ostrzegania o niebezpiecznej żywności i paszach.
  - Łączenie różnych punktów kontroli bezpieczeństwa żywności (punktu kontroli granicznej, służb zajmujących się zdrowiem roślin i zwierząt, Krajowego Centrum Badań i Certyfikacji Upraw i Gleby) w jeden zintegrowany system informacji zarządczej.
  - Dalsze opracowywanie i egzekwowanie procedur analizy/kontroli zarządzania w oparciu o ryzyko w odniesieniu do produktów spożywczych i niespożywczych.
  - Okresowa ocena wieloletniego planu rozwoju instytucjonalnego Agencji Ochrony Konsumentów, a w razie konieczności jego przegląd.
  - Okresowa ocena wieloletniego planu rozwoju instytucjonalnego ANSA, a w razie konieczności jego przegląd.
  - Dalsze dostosowanie mołdawskich ram prawnych i normatywnych dotyczących przepisów sanitarnych i fitosanitarnych do unijnego dorobku prawnego.

- Dalsze stopniowe zbliżanie ustawodawstwa Republiki Mołdawii do odpowiednich przepisów UE oraz do instrumentów międzynarodowych.
- Wspieranie rozwoju niezależnych zrzeszeń konsumentów, w tym pozarządowych organizacji konsumenc- kich, oraz kontaktów między przedstawicielami konsumentów, a także współpracy między organami admini- stracji a organizacjami pozarządowymi w obszarze ochrony konsumentów.
- Wzmocnienie zdolności administracyjnych w zakresie egzekwowania ochrony konsumentów w Republice Mołdawii, w szczególności poprzez szkolenie urzędników administracji rządowej i innych osób reprezentują- cych interesy konsumentów w zakresie transpozycji prawodawstwa UE oraz jego wdrożenia i egzekwowania.

10. Statystyka

Strony będą współpracowały w celu zapewnienia zgodności krajowego systemu statystycznego Republiki Mołdawii z przepisami prawa UE w dziedzinie statystyki określonymi w kompendium wymogów statystycznych Eurostatu, jak również zgodności z Europejskim kodeksem praktyk statystycznych, w którym określono zasady opracowywania, tworzenia i rozpowszechniania statystyk w ramach Europejskiego Systemu Statystycznego. Strony będą w szczególności współpracować na rzecz realizacji następujących celów:

— *W ciągu 3–4 lat:*

- Zapewnienie niezależności zawodowej Krajowego Urzędu Statystycznego i innych organów krajowych (opra- cowujących statystyki publiczne).
- Rozwój zdolności Krajowego Urzędu Statystycznego, Narodowego Banku Mołdawii i innych krajowych orga- nów opracowujących statystyki publiczne.
- Modernizacja systemów informatycznych Krajowego Urzędu Statystycznego oraz Narodowego Banku Mołda- wii. Modernizacja powinna obejmować konsolidację infrastruktury ICT (na potrzeby Krajowego Urzędu Sta- tystycznego) w obrębie istniejących ram prawnych oraz wdrażanie nowych technologii, zaktualizowanych metod i metodologii w procesie tworzenia statystyk i rozpowszechniania danych.
- Wzmocnienie koordynacji w ramach krajowego systemu statystycznego, w tym określenie, zatwierdzenie i sformalizowanie pozostałych organów krajowych (przygotowujących statystyki publiczne).
- Wzmocnienie zarządzania jakością zgodnie z europejskimi normami jakości oraz działania mające na celu wzmocnienie zdolności Krajowego Urzędu Statystycznego w zakresie przyjęcia systemu zarządzania jakością.
- Opracowanie wytycznych dotyczących systematycznej oceny jakości i sprawozdawczości zgodnych z europej- skimi normami jakości.
- Standaryzacja klasyfikacji braku odpowiedzi we wszystkich badaniach gospodarstw domowych.
- Opracowanie planu wdrożenia przepisów ustawy o statystyce dotyczących uzyskania bezpłatnego dostępu do administracyjnych źródeł danych do celów statystycznych oraz stworzenie formalnych mechanizmów usuwa- nia istniejących barier w dostępie do poszczególnych danych do celów statystycznych.
- Aktualizacja i usprawnienie polityki rozpowszechniania i informowania.
- Przygotowanie i przeprowadzenie spisu powszechnego ludności i mieszkań w ramach rundy z 2020 r.
- Dalsze wzmocnienie możliwości szkoleniowych Krajowego Urzędu Statystycznego, m.in. poprzez stworzenie Ośrodka Ustawicznego Szkolenia Statystycznego.

— *W ciągu 7 lat:*

- Opracowanie wystarczających i solidnych danych, aby umożliwić Republice Mołdawii przystąpienie do Euro- pejskiego Rankingu Innowacyjności.
- Przeprowadzenie sektorowej oceny konkretnych obszarów statystycznych (co najmniej 5) pod kątem zgod- ności z europejskimi normami statystycznymi oraz dostosowanie tworzenia i rozpowszechniania danych zgodnie z zaleceniami.
- Wzmocnienie procedur ochrony danych w ramach polityki poufności i powiązanych wytycznych, zgodnie z ustawą o statystyce i normami UE.

11. Podatki i cła

Strony nadal będą współpracowały w sprawach podatkowych i celnych. Współpraca ta będzie obejmować działania prowadzone w krótkim i średnim okresie w następujących celach:

- Dalsze zbliżanie przepisów w obszarze celnym poprzez wdrożenie kodeksu celnego z 2021 r. zgodnie z unijnym kodeksem celnym oraz innymi aktami prawnymi wymienionymi w załączniku XXVI do układu o stowarzyszeniu.
- Wdrożenie piątego etapu nowego skomputeryzowanego systemu tranzytowego i przystąpienie do Konwencji o wspólnej procedurze tranzytowej (obecnie tylko status obserwatora).
- Kontynuacja procesu zapewnienia wzajemnego uznawania upoważnionych przedsiębiorców.
- Wdrożenie skutecznego systemu monitorowania przywozu wyrobów akcyzowych (alkohol i wyroby tytoniowe) zwolnionych z cła, akcyzy i podatku od wartości dodanej (VAT). Proponowane działania będą realizowane poprzez stosowanie specjalnych znaków i obniżenie pułapów kwalifikacji przemytu jako przestępstwa na potrzeby odpowiedzialności karnej.
- Zwiększenie zdolności administracji podatkowej w celu uniknięcia kumulowania zaległości, zapewnienia skutecznego poboru podatków i zwiększenia skuteczności zwalczania oszustw podatkowych i unikania opodatkowania.
- Dalsze rozwijanie współpracy z Organizacją Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) i administracjami podatkowymi państw członkowskich UE poprzez wymianę nowych doświadczeń i informacji o nowych trendach w obszarze podatków.
- Zapewnienie wdrożenia zaleceń ekspertów Globalnego Forum OECD dotyczących przejrzystości i wymiany informacji w sprawach podatkowych.
- Zapewnienie utrzymania pełnej zgodności przepisów dotyczących sklepów wolnocłowych z przepisami unijnymi w celu ograniczenia sprzedaży bezcłowej do sprzedaży na rzecz podróżnych wyjeżdżających za granicę drogą powietrzną lub morską.
- Zacieśnienie współpracy z Europejskim Urzędem ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych i Prokuraturą Europejską w zwalczaniu przemytu papierosów.
- Przegląd i zaostrzenie kar przewidzianych w kodeksie karnym i kodeksie wykroczeń w celu uzyskania odpowiedniego efektu odstraszającego w zakresie przeciwdziałania przemytowi i uchylaniu się od opodatkowania.
- Przystąpienie do Protokołu w sprawie wyeliminowania nielegalnego obrotu wyrobami tytoniowymi stanowiącego część Ramowej konwencji Światowej Organizacji Zdrowia o ograniczeniu użycia tytoniu.
- Dostosowanie krajowego ustawodawstwa w zakresie VAT i akcyzy do przepisów prawa Unii zgodnie z odpowiednim załącznikiem do układu o stowarzyszeniu:

Wyroby tytoniowe

- Stopniowe podnoszenie akcyzy na tytoń do minimalnego progu UE, zgodnie z układem o stowarzyszeniu.

Akcyza na alkohol

- Dostosowanie ustawodawstwa do dyrektywy UE w sprawie struktury podatków akcyzowych od alkoholu i napojów alkoholowych zapewniające dostosowanie do struktury UE.

Opodatkowanie produktów energetycznych i energii elektrycznej

- Dostosowanie ustawodawstwa do przepisów odpowiedniego załącznika do układu o stowarzyszeniu zapewniające dostosowanie do minimalnego progu UE.

12. Polityka w dziedzinie przemysłu i przedsiębiorstw

Strony będą współpracować na rzecz dalszej poprawy otoczenia biznesowego i regulacyjnego w Republice Mołdawii w celu pobudzenia inwestycji i działalności gospodarczej wszystkich rodzajów przedsiębiorstw, ze szczególnym uwzględnieniem MŚP, w tym mikroprzedsiębiorstw. Współpraca ta będzie obejmować co najmniej następujące priorytety:

- Przyjęcie i wdrożenie nowego programu rozwoju sektora MŚP na lata 2021–2025, opartego na najnowszej ocenie przeprowadzonej w ramach programu Small Business Act dla Europy.

- Wzmocnienie zdolności Organizacji ds. Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw (ODIMM) do wdrażania programów wsparcia na rzecz MŚP.
- Ułatwienie udziału Republiki Mołdawii w nowym programie dotyczącym jednolitego rynku, konkurencyjności i przedsiębiorstw (części dotyczącej konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw, w tym w działaniach następczych prowadzonych w ramach Europejskiej Sieci Przedsiębiorczości i programu „Erasmus” dla młodych przedsiębiorców).
- Wzmocnienie roli stowarzyszeń przedsiębiorców (w tym stowarzyszeń branżowych), aby usprawnić dialog między sektorem publicznym i prywatnym.
- Współpraca, m.in. z międzynarodowymi instytucjami finansowymi, na rzecz dalszej poprawy dostępu MŚP do finansowania.
- Wzmocnienie dostawców usług w zakresie rozwoju przedsiębiorstw.
- Wspieranie stosowania przez MŚP ekologicznych praktyk w procesach pracy w celu efektywnego gospodarowania zasobami i zapewnienia gospodarki zrównoważonej.
- Stymulowanie opracowywania programów i instrumentów służących zwiększaniu konkurencyjności MŚP zgodnie z podejściem do krajowego i regionalnego rozwoju opartym na inteligentnej specjalizacji.
- Ułatwianie przekazywania technologii oraz pogłębianie wiedzy, zdolności i gotowości MŚP do wdrażania innowacji.
- Wspieranie transformacji cyfrowej sektora prywatnego poprzez ułatwianie zdobywania umiejętności cyfrowych, stymulowanie automatyzacji i wykorzystanie sztucznej inteligencji.
- Wzmocnienie przedsiębiorczości społecznej, szczególnie na obszarach wiejskich, jako podejścia do prowadzenia działalności wykonalnego z punktu widzenia mołdawskich MŚP w celu zmniejszenia nierówności społecznych, tworzenia miejsc pracy oraz ułatwienia dostępu grup defaworyzowanych do możliwości gospodarczych.
- Współpraca z Republiką Mołdawii i wspomaganie jej w celu przyjęcia skutecznych, opartych na dowodach środków wspierania mołdawskich MŚP i pracowników w czasie pandemii COVID-19 oraz na etapie odbudowy po pandemii.

13. Rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich

Strony będą współpracowały w zakresie zbliżenia ustawodawstwa i polityki do unijnej wspólnej polityki rolnej (WPR) oraz w szczególności realizowały, co następuje:

- Wspieranie modernizacji rolnictwa, rozwoju sektorów o wartości dodanej i potencjale w zakresie wywozu przy jednoczesnym zapewnieniu transferu wiedzy na rzecz rolników.
- Zapewnienie zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi, w szczególności przeciwdziałanie erozji gleby, wspieranie rolnictwa ekologicznego oraz prowadzenie działań związanych z klimatem.
- Zmniejszenie podatności sektora rolnego na zagrożenia klimatyczne.
- Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich, w tym poprzez dywersyfikację działalności gospodarczej na obszarach wiejskich i rozwój agroturystyki.
- Dalsze wdrażanie podejścia opartego na LEADER i rozszerzanie współpracy z lokalnymi grupami działania. Włączenie tego podejścia do krajowych polityk w zakresie rozwoju obszarów wiejskich.
- Rozwój, promowanie i wdrażanie programów sektorowych dotyczących konkretnych podsektorów rolnictwa.
- Rozwój zdolności organów administracji centralnej i lokalnej w zakresie polityk rozwoju obszarów wiejskich.
- Zwiększenie zdolności Agencji ds. Interwencji i Płatności na rzecz Rolnictwa w celu zapewnienia przejrzystości, efektywności i przewidywalności wypłacanej pomocy państwa.
- Opracowanie i wdrożenie programu Krajowej strategii rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich na okres po 2020 r.

14. Rybołówstwo i polityka morska

Strony będą współpracować na rzecz realizacji następujących priorytetów:

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Wspieranie zintegrowanego podejścia do kwestii związanych z wodą, morzami i gospodarką morską poprzez ustanowienie międzyresortowego mechanizmu koordynacji gospodarki morskiej obejmującego właściwe ministerstwa i służby, które będą kierowały pracami nad realizacją Wspólnej agendy morskiej dla Morza Czarnego i strategii UE na rzecz regionu Dunaju oraz zapewnieniem odpowiednich synergii między nimi.

- Aktywne przyczynianie się do realizacji Wspólnej agendy morskiej dla Morza Czarnego, wspieranie identyfikacji projektów zdolnych do pozyskania finansowania bankowego oraz udział w regularnych spotkaniach grupy sterującej.
  - Zacieśnianie współpracy dwustronnej i wielostronnej oraz wspieranie prac w ramach Generalnej Komisji Rybołówstwa Morza Śródziemnego (GFCM) w celu poczynienia dalszych postępów w zakresie zrównoważonego charakteru rybołówstwa oraz wypełniania międzynarodowych zobowiązań w zakresie rybołówstwa i akwakultury.
  - Wsparcie wdrożenia podpisanej w 2018 r. w Sofii Deklaracji ministerialnej w sprawie zrównoważonego charakteru rybołówstwa i zrównoważonego rozwoju akwakultury na Morzu Czarnym oraz nowej strategii GFCM 2030.
  - Zacieśnienie współpracy technicznej i naukowej w ramach organizowanych przez GFCM forów dotyczących akwakultury, w szczególności centrów akwakultury na Morzu Czarnym, w celu pobudzenia zrównoważonego rozwoju akwakultury.
  - Zapewnienie, aby w państwowym rejestrze statków Republiki Mołdawii nie rejestrowano statków figurujących w prowadzonych przez regionalne organizacje ds. zarządzania rybołówstwem wykazach statków prowadzących nielegalne, nieraportowane i nieuregulowane połowy.
  - Zapewnienie, aby wszystkie statki prowadzące działalność połowową i powiązaną z połowami, w tym prowadzące połowy, przetwarzające, dostarczające lub transportujące ryby, były uznawane za statki rybackie i nie były już rejestrowane pod banderą Republiki Mołdawii. Termin „statek rybacki” przewidziany w prawodawstwie krajowym Mołdawii powinien być w tym kontekście zgodny z instrumentami międzynarodowymi związanymi z rybołówstwem.
  - Aktywna współpraca w zakresie zwalczania połowów NNN.
- *W ciągu 7 lat:*
- Wspieranie zrównoważonego zarządzania zasobami akwakultury oraz postęp w zakresie gromadzenia danych dotyczących akwakultury.
  - Poprawa efektywności rynków dzięki normom handlowym oraz poprawa identyfikowalności produktów rybołówstwa.
  - Dalsze wdrażanie wspólnej agendy morskiej dla Morza Czarnego i jej rozwój poprzez konkretne projekty i zobowiązania polityczne dotyczące zrównoważonej niebieskiej gospodarki, zarówno na szczeblu krajowym, jak i regionalnym.

15. Energia

Strony będą kontynuowały ścisłą współpracę na rzecz poprawy bezpieczeństwa energetycznego Republiki Mołdawii, również poprzez zwiększenie efektywności energetycznej oraz dywersyfikację dróg i źródeł dostaw nośników energii. Wspólnym celem pozostaje stworzenie konkurencyjnego i przejrzystego mołdawskiego rynku energii w Republice Mołdawii i jego zintegrowanie z rynkiem energii UE w drodze stopniowego zbliżania przepisów dotyczących energii do obowiązujących w UE. Republika Mołdawii będzie priorytetowo traktowała energię ze źródeł odnawialnych i efektywność energetyczną jako podstawę racjonalnej ekologicznie i akceptowalnej społecznie transformacji energetycznej kraju, zgodnie z celem UE polegającym na osiągnięciu neutralności klimatycznej do 2050 r. Strony będą współpracować w szczególności na rzecz realizacji następujących priorytetów: Strony będą współpracować na rzecz realizacji następujących celów:

Bezpieczeństwo energetyczne:

- Poprawa bezpieczeństwa energetycznego w wyniku zwiększenia dywersyfikacji dróg i źródeł dostaw nośników energii, polegająca m.in. na dalszym rozwoju lokalnych odnawialnych źródeł energii, a także uzupełnieniu i wzmocnieniu połączeń międzysystemowych z UE. W szczególności:
  - Ułatwienie pełnego wykorzystania na rynku gazu niedawno ukończonego rurociągu Ungheni–Kiszyniów poprzez zapewnienie właściwego stosowania odnośnych przepisów prawnych w prawodawstwie pierwotnym i wtórnym, w tym kodeksach sieci gazowej, w celu umożliwienia prowadzenia na zasadach konkurencyjnych dodatkowych dostaw oraz zwiększenia połączeń międzysystemowych z UE.
  - Ukończenie połączenia międzysystemowego z rumuńskim systemem elektroenergetycznym w celu dywersyfikacji dostaw energii elektrycznej do Republiki Mołdawii.

— *w ciągu 3–4 lat:*

Integracja rynków energii:

- Podjęcie dalszych kroków w celu jeszcze silniejszej integracji rynku energii Republiki Mołdawii z rynkiem UE.

- Stopniowe zbliżanie prawodawstwa energetycznego Republiki Mołdawii do prawa Unii, zgodnie z załącznikiem VIII (zmienionym) do układu o stowarzyszeniu oraz zobowiązaniami wynikającymi z Traktatu o Wspólnocie Energetycznej.
- Pełne wdrożenie trzeciego pakietu energetycznego. Związane z tym jak najszybsze zakończenie procesu rozdzielania w sektorach energii elektrycznej i gazu, zgodnie ze zobowiązaniami wynikającymi z Traktatu o Wspólnocie Energetycznej oraz w ścisłej konsultacji z Sekretariatem Wspólnoty Energetycznej, w celu poczynienia postępów w liberalizacji rynku, umożliwienia rzeczywistego dostępu osób trzecich oraz otwarcia rynku, a także zapewnienia niezależności i odpowiedzialności krajowego organu regulacyjnego w celu stworzenia przejrzystego i stabilnego otoczenia regulacyjnego.
- Zwiększenie przejrzystości w sektorze energii elektrycznej, aby stworzyć atrakcyjny i stabilny klimat inwestycyjny poprzez podjęcie działań w zakresie warunków instytucjonalnych, prawnych, podatkowych i innych.

Efektywność energetyczna, energia ze źródeł odnawialnych – przejście do neutralności klimatycznej

- Ogólna poprawa efektywności energetycznej z naciskiem na sektor budowlany.
- Zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w sektorze energetycznym przy jednoczesnym zapewnieniu, aby dostawy energii pozostały bezpieczne i przystępne cenowo dla konsumentów i przedsiębiorstw. Aby to zapewnić, konieczna jest pełna integracja rynku energii, jego stopniowa cyfryzacja i zapewnienie połączeń międzysystemowych.
- Na podstawie ustawy o promowaniu wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych opracowanie systemów wsparcia, przepisów administracyjnych i innych środków służących promowaniu szerszego korzystania z odnawialnych źródeł energii przy jednoczesnym zapewnieniu, aby dostawy energii pozostały dla konsumentów i przedsiębiorstw bezpieczne i przystępne cenowo.
- Stworzenie sprzyjających i stabilnych ram inwestycyjnych opartych na zasadach rynkowych w celu zwiększenia inwestycji w energię ze źródeł odnawialnych z wykorzystaniem najlepszych praktyk UE.
- Zapewnienie obniżenia emisyjności po możliwie najniższych kosztach poprzez inteligentną integrację odnawialnych źródeł energii, efektywności energetycznej i innych zrównoważonych rozwiązań we wszystkich sektorach.

Bezpieczeństwo jądrowe

- *W ciągu 7 lat:*
  - Współpraca w zakresie bezpiecznego gospodarowania odpadami promieniotwórczymi w Republice Mołdawii poprzez wspieranie wdrażania krajowej strategii gospodarowania odpadami promieniotwórczymi z 2017 r.

16. Transport

Strony będą współpracować na rzecz dalszego wdrożenia przepisów UE określonych w załącznikach do układu o stowarzyszeniu oraz na rzecz wsparcia Republiki Mołdawii, kładąc nacisk na sieci połączeń, bezpieczeństwo ruchu drogowego i systemy zrównoważonego transportu. Współpraca ta będzie obejmować następujące priorytety:

- *W obszarze sieci połączeń*
  - Wdrożenie przepisów umowy o wspólnym obszarze lotniczym między UE a Republiką Mołdawii, która może się przyczynić do pobudzenia turystyki, a zatem i rozwoju gospodarczego kraju.
  - Współpraca z Republiką Mołdawii w zakresie opracowania i wdrożenia nowego krajowego dokumentu programowego dotyczącego transportu (mobilności), w tym krajowego dokumentu programowego dotyczącego gospodarki morskiej.
  - Podniesienie standardów bezpieczeństwa, ochrony i środowiska morskiego, co doprowadziłoby do poprawy wyników Republiki Mołdawii jako państwa bandery w ramach memorandum paryskiego w sprawie kontroli przeprowadzanej przez państwo portu.
  - Współpraca z Republiką Mołdawii w zakresie reformy jej sektora transportu śródlądowego, m.in. poprzez budowanie zdolności i rozwój instytucjonalny.
  - Realizacja projektów infrastrukturalnych określonych w ramach rozszerzenia orientacyjnej sieci bazowej TEN-T i ujętych w orientacyjnym planie działania Komisji w zakresie inwestycji w TEN-T ze stycznia 2019 r. Realizacja projektów priorytetowych określonych w planie działania powinna doprowadzić do ukończenia orientacyjnej sieci bazowej TEN-T do 2030 r., co zapewni lepsze, bardziej wydajne i bezpieczniejsze połączenia transportowe między UE a Republiką Mołdawii. Rozważenie dalszego rozwoju pomostowej roli basenu Morza Czarnego w zakresie sieci połączeń.

- *W obszarze bezpieczeństwa ruchu drogowego*
  - Usprawnienie aktualnie obowiązującego w Republice Mołdawii systemu gromadzenia danych dotyczących bezpieczeństwa ruchu drogowego poprzez stworzenie krajowej bazy danych w tym zakresie, która mogłaby służyć jako podstawa do opracowania lepiej dostosowanej polityki bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz dokumentów dotyczących planowania jej wdrażania.
- *W obszarze systemów zrównoważonego transportu*
  - Reforma sektora kolejowego w celu zapewnienia konkurencyjnych, niezawodnych i bezpiecznych usług kolejowych, które mogłyby pomóc w przesunięciu przewozu towarów z dróg na tory, przyczyniając się w ten sposób do bardziej zrównoważonego charakteru sektora transportu.
  - Usprawnienie mobilności miejskiej w kontekście obniżenia emisyjności sektora transportu oraz nawiązanie bliższej współpracy w dziedzinie planowania zrównoważonej mobilności miejskiej.
  - Wspólne prowadzenie kampanii podnoszących świadomość, obywateli w zakresie alternatywnych rodzajów mobilności dostępnych w miastach, takich jak rowery i transport publiczny, w celu zmniejszenia zanieczyszczenia i zatorów komunikacyjnych.
  - Wsparcie na rzecz upowszechnienia energooszczędnych pojazdów w celu zmniejszenia zanieczyszczenia i poprawy efektywności środowiskowej sektora transportu.
  - Państwa członkowskie UE mają rozważyć możliwość stopniowego otwierania rynku transportu drogowego na podstawie postępów Republiki Mołdawii w zakresie transpozycji odnośnego unijnego dorobku prawnego.

17. Turystyka

Strony będą współpracować na rzecz wzmocnienia rozwoju konkurencyjnego i zrównoważonego sektora turystycznego jako czynnika przyczyniającego się do wzrostu gospodarczego i zatrudnienia.

18. Rozwój regionalny

Strony będą współpracować na rzecz rozwoju regionalnego w Republice Mołdawii, dążąc do osiągnięcia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej z UE. Szczególny nacisk zostanie położony na zwiększanie konkurencyjności i zrównoważony rozwój regionów, zmniejszenie różnic i poprawę jakości życia obywateli, wykorzystywanie możliwości współpracy i koncentrowanie się na rozwoju oraz wdrażaniu strategii inteligentnej specjalizacji, wdrażaniu makroregionalnej strategii UE dla regionu Dunaju oraz współpracy z państwami członkowskimi w ramach unijnych programów transnarodowych i transgranicznych.

Strony będą współpracować na rzecz realizacji następujących priorytetów:

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Dalsze zwiększenie udziału Republiki Mołdawii w strategii UE na rzecz regionu Dunaju, aby czerpać korzyści z wymiany doświadczeń i najlepszych praktyk z uczestniczącymi regionami z państw członkowskich UE.
  - Budowanie na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym odpowiednich zdolności, by móc uczestniczyć we wszystkich programach współpracy transgranicznej.
  - Czynny udział w opracowywaniu programów współpracy transgranicznej Interreg NEXT na lata 2021–2027 (programu dla Rumunii i Republiki Mołdawii i programu dotyczącego basenu Morza Czarne) oraz programu Interreg dotyczącego Dunaju na lata 2021–2027, w tym zwiększanie zdolności niezbędnych struktur zarządzania i kontroli.
  - Kontynuacja realizacji programów współpracy transgranicznej na lata 2014–2020 w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa oraz przyszłego programowania na lata 2021–2027 w ramach współpracy transgranicznej (wspólny program operacyjny dla Rumunii i Republiki Mołdawii i wspólny program operacyjny dla Morza Czarne), a także programu współpracy transnarodowej na rzecz Dunaju, realizowanego w ramach Interreg V-B.
  - Kontynuacja prac nad strategią inteligentnej specjalizacji i zakończenie odkrywania potencjału innowacyjności przedsiębiorstw w 2020 r. Stosowanie strategii inteligentnej specjalizacji w odpowiednich obszarach polityki w celu określenia decyzji inwestycyjnych dotyczących badań naukowych i innowacji. Ponadto inwestycje w budowanie zdolności i zarządzanie strategią, w szczególności poprzez stworzenie mechanizmu koordynacji międzyresortowej i solidnych ram wdrażania.

— W ciągu 7 lat:

- Opracowanie nowego dokumentu programowego dotyczącego rozwoju regionalnego na całym terytorium kraju w celu wspierania bardziej zrównoważonego rozwoju kraju jako całości.
- Strony będą współpracować na rzecz wykorzystania możliwości wynikających z priorytetów strategii inteligentnej specjalizacji w zakresie realizacji krajowych celów określonych w polityce wspierania rozwoju obszarów miejskich, przedsiębiorczości, kapitału ludzkiego, rozwoju nowych umiejętności, wspierania innowacji (przedsiębiorczości), badań naukowych i rozwoju, polityki gospodarczej i przemysłowej, mając na uwadze zbieżność z praktyką obowiązującą w europejskich państwach członkowskich. Priorytety określone w strategii inteligentnej specjalizacji opierają się na dowodach i wynikają z procesu partycypacyjnego prowadzonego przez odnośną służbę Komisji – Wspólne Centrum Badawcze. Zastosowanie priorytetów strategii inteligentnej specjalizacji w odpowiednich obszarach polityki, w szczególności w krajowej polityce regionalnej, w polityce w zakresie badań naukowych i innowacji, a w szczególności w programowaniu funduszy ISWMR – „Globalny wymiar Europy”. Monitorowanie stosowania tej strategii i regularne zmiany procesu odkrywania potencjału innowacyjności przedsiębiorstw. Nawiązanie współpracy z odpowiednimi państwami członkowskimi UE i partnerami należącymi do Partnerstwa Wschodniego w zakresie priorytetów strategii inteligentnej specjalizacji w celu promowania rozwoju i modernizacji handlu oraz transnarodowych łańcuchów wartości. Dołączenie do Platformy Inteligentnej Specjalizacji w celu utrwalenia i pogłębienia doświadczenia.
- Strony będą współpracować w celu stworzenia warunków dla podstawowej infrastruktury, aby podnieść poziom inwestycji prywatnych w gospodarce, a także rozwijać przedsiębiorczość na poziomie regionalnym.
- Ustanowienie pełnego zarządzania zapewniającego stosowanie strategii inteligentnej specjalizacji jako podstawy do podejmowania decyzji o inwestycjach w badania naukowe i innowacje w celu zwiększenia innowacyjnego potencjału regionów i całego kraju. Regularny przegląd strategii inteligentnej specjalizacji oraz jej realizacji. Aktualizacja strategii co najmniej co pięć lat lub częściej, gdy wymagają tego okoliczności.
- Zwiększenie zaangażowania zainteresowanych stron i społeczeństwa obywatelskiego w procesy decyzyjne poprzez zastosowanie europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa oraz umocnienie partnerstwa między wszystkimi stronami.
- Zwiększenie instytucjonalnej i operacyjnej zdolności krajowych, regionalnych i lokalnych instytucji w obszarze rozwoju regionalnego, w tym działanie na rzecz stworzenia efektywnego wielopoziomowego systemu rządzenia i jasnego podziału obowiązków.

19. Ochrona ludności

Strony będą współpracowały na rzecz zacieśnienia współpracy między UE a Republiką Mołdawii w zakresie zapobiegania klęskom żywiołowym, gotowości i reagowania na nie w następujących celach:

Zapobieganie

- Wzmocnienie zintegrowanego podejścia do zarządzania ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi uwzględniającego wiele zagrożeń i obejmującego wiele zainteresowanych stron.
- Wzmocnienie powiązań między zmniejszaniem ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi a odpornością na zmiany klimatu i przystosowaniem się do niej.
- Wzmocnienie systemów prognozowania i wczesnego ostrzegania uwzględniających wiele zagrożeń i obejmujących wiele sektorów, jak również wzmocnienie mechanizmów informowania w przypadku ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi i w sytuacjach kryzysowych.
- Zwiększenie zrozumienia ryzyka poprzez promowanie gromadzenia i dzielenia się danymi na temat podstawowych strat i szkód.

Gotowość

- Podwyższenie gotowości do skutecznego reagowania na klęski żywiołowe w drodze wymiany wiedzy eksperckiej i najlepszych praktyk, szkolenia, ćwiczeń i innych inicjatyw służących budowaniu zdolności.
- Powiązanie budowania zdolności z brakami w zakresie zdolności reagowania.
- Wspieranie skutecznego wykorzystania systemów wczesnego ostrzegania.
- Wzmocnienie powiązań między społecznością naukowców a obszarem operacyjnym, a także decydentami w celu uzupełnienia braków w zakresie wiedzy i technologii dotyczących zarządzania ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi.
- Zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat podstawowych czynników ryzyka związanych z klęskami żywiołowymi.

Reagowanie

- Zapewnienie skutecznej całodobowej łączności, w tym przekazywanie wczesnych ostrzeżeń i informacji na temat poważnych sytuacji kryzysowych dotyczących UE i Republikę Mołdawii oraz państwa trzecie, w których jedna ze stron uczestniczy w reagowaniu w przypadku katastrof.
- Ułatwianie wzajemnej, regionalnej pomocy, w szczególności przy użyciu Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności, w przypadku poważnych sytuacji kryzysowych, w miarę potrzeb i dostępności odpowiednich zasobów.
- Promowanie wdrażania przepisów dotyczących wsparcia kraju-gospodarza.
- Zachęcanie do skutecznej koordynacji międzyinstytucjonalnej i nawiązywania powiązań międzysektorowych w celu ułatwienia pomocy międzynarodowej w operacjach reagowania w przypadku katastrof.
- Dalsze zwiększanie zdolności do przyjmowania i udzielania międzynarodowej pomocy.

20. Badania i innowacje

Strony będą współpracować na rzecz realizacji następujących priorytetów:

- *W ciągu 3–4 lat:*
  - Wdrożenie Strategicznego programu badań i innowacji na rzecz Morza Czarnego, który stanowi element regionalnego programu dotyczącego synergii czarnomorskiej.
  - Zwiększenie kwoty finansowania publicznych podmiotów zajmujących się badaniami naukowymi i innowacjami z budżetu publicznego oraz stymulowanie przyciągania środków prywatnych.
  - Przeprowadzenie oceny instytucjonalnej organizacji w dziedzinie badań naukowych i innowacji przewidzianej w kodeksie nauki i innowacji, a następnie skupienie zasobów w organizacjach prowadzących działalność w dziedzinie badań naukowych i innowacji.
  - Wykorzystanie pełnego potencjału Krajowego Programu Badań Naukowych i Innowacji na lata 2020–2023.
  - Zwiększenie udziału środowiska naukowego i podmiotów naukowych w programie „Horyzont Europa”.
  - Stosowanie międzynarodowych norm oceny projektów badawczych i głównych inicjatyw naukowych; włączenie zagranicznych ekspertów w przegląd i ocenę propozycji projektów.
- *W ciągu 7 lat:*
  - Wdrożenie Umowy między Unią Europejską a Republiką Mołdawii o udziale Republiki Mołdawii w unijnym programie ramowym w zakresie badań naukowych i innowacji „Horyzont Europa”.
  - Zwiększenie konkurencyjności mołdawskiej gospodarki dzięki innowacjom: wspieranie wyników podmiotów gospodarczych, przejście od konkurencyjności opartej na kosztach do konkurencyjności opartej na innowacjach.
  - Zwiększenie roli i statusu krajowego systemu badań naukowych i innowacji jako zasobu służącego rozwojowi i dobrobytowi, promowanie doskonałości w badaniach naukowych w kontekście priorytetów EPB.
  - Rozwój wysokowydajnych organizacji badawczych, zdolnych do przekształcenia się w operatorów regionalnych.
  - Zapewnienie ścisłej i systemowej współpracy instytucji badawczych Republiki Mołdawii oraz środowiska naukowo-akademickiego z prywatnymi środowiskami gospodarczymi, zgodnie z zasadą wzajemnej korzyści.
  - Nawiązanie współpracy między decydentami (organami centralnymi, lokalnymi) a środowiskiem naukowym i instytucjami zajmującymi się innowacjami.
  - Zbudowanie masy krytycznej naukowców potrzebnej do przekształcenia obszaru badań naukowych i innowacji w czynnik wzrostu gospodarczego, z uwzględnieniem zaangażowania osób młodych w działalność naukową, jak również poprawy wizerunku naukowca w społeczeństwie.

- Ukierunkowanie znacznej części działań badawczo-innowacyjnych na kwestie społeczne w celu wypracowania zdolności publicznego systemu badań naukowych i innowacji do identyfikowania lokalnych potrzeb społeczeństwa, a także rzeczywistych wyzwań w skali globalnej i reagowania na nie.

21. Kultura, polityka audiowizualna i media

Kultura

Strony będą współpracować na rzecz realizacji następujących celów:

- Intensyfikacja wdrożenia Konwencji UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 2005 r.
- Współdziałanie na rzecz rozwoju w Republice Mołdawii polityki kulturalnej sprzyjającej włączeniu społecznemu oraz na rzecz ochrony i utrzymania wartości dziedzictwa kulturowego i naturalnego z myślą o wspieraniu rozwoju społeczno-gospodarczego.
- Wzmocnienie więzi kulturowych Republiki Mołdawii z diasporą.
- Zwiększenie udziału podmiotów działających w sektorze kultury i sektorze kreatywnym Republiki Mołdawii w programach współpracy kulturalnej i audiowizualnej, w szczególności w programie Kreatywna Europa.

Polityka audiowizualna i media

- Przyjęcie prawodawstwa wtórnego w odniesieniu do kodeksu audiowizualnych usług medialnych Republiki Mołdawii oraz zapewnienie jego pełnego i skutecznego wdrożenia.
- Zapewnienie skutecznej i uczciwej konkurencji w sektorze reklamy.
- Zapewnienie skutecznego wdrożenia kodeksu audiowizualnych usług medialnych Republiki Mołdawii w celu uregulowania kwestii koncentracji własności mediów zgodnie z najlepszymi praktykami UE.
- Przeprowadzenie wzajemnej weryfikacji Rady Audiowizualnej.
- Zapewnienie w pełni przejrzystych i partycypacyjnych procesów przy wprowadzaniu zmian do ustawodawstwa audiowizualnego, w tym przy transpozycji norm europejskich.
- Zapewnienie ciągłego dialogu na temat polityki audiowizualnej i mających zastosowanie standardów międzynarodowych.
- Współpraca w zakresie zwalczania nawoływania do nienawiści, rasizmu i ksenofobii w dziedzinie audiowizualnej i mediów.
- Wdrożenie procesu transformacji cyfrowej.

22. Publiczne kampanie informacyjne i eksponowanie w społeczeństwie

Strony będą współpracować na rzecz realizacji następujących celów:

- Zapewnienie merytorycznych i dobrze ukierunkowanych informacji na temat możliwości i namacalnych korzyści układu o stowarzyszeniu UE–Republika Mołdawii, ze szczególnym uwzględnieniem DCFTA.
- Zapewnienie odpowiedniego wyeksponowania wszystkich projektów i programów UE oraz ich wpływu, poprzez ścisłą współpracę z mediami, społeczeństwem obywatelskim i społecznością przedsiębiorców na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym.
- Prowadzenie kampanii informacyjnych mających na celu pobudzenie i utrzymanie społecznego popytu na program reform transformacyjnych, którego podstawą jest układ o stowarzyszeniu.
- Wzmocnienie współpracy w zakresie komunikacji strategicznej w celu zwiększenia odporności państwa i społeczeństwa na dezinformację. W szczególności należy wspierać budowanie zdolności instytucjonalnych w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom informacji wprowadzających w błąd i dezinformacji, szczególnie w przestrzeni internetowej i wykorzystujących technologie sztucznej inteligencji, które mają na celu oszukiwanie ogółu społeczeństwa, stanowiąc jednocześnie poważne zagrożenie dla demokratycznych procesów politycznych i procesów kształtowania polityki, zagrażając zdrowiu i bezpieczeństwu obywateli oraz środowisku, jak również podważając zaufanie do instytucji publicznych.
- Rozszerzenie i zróżnicowanie ram praktycznej współpracy w celu włączenia podmiotów społeczeństwa obywatelskiego oraz innych właściwych podmiotów i instytucji.

V. Handel i zagadnienia związane z handlem (DCFTA)

Strony będą kontynuować pogłębianie integracji na podstawie układu o stowarzyszeniu oraz pogłębionej i kompleksowej strefy wolnego handlu (DCFTA). Skuteczne wdrożenie układów o stowarzyszeniu i związanej z nim DCFTA, w powiązaniu z szerszym procesem zbliżenia przepisów i odnośnymi niezbędnymi reformami, przyczynia się do stworzenia warunków sprzyjających zacieśnieniu stosunków gospodarczych i handlowych z UE, prowadząc do dalszej stopniowej integracji gospodarczej Republiki Mołdawii z rynkiem wewnętrznym Unii Europejskiej, jak przewidziano w układzie o stowarzyszeniu. W szczególności strony będą czynić postępy we wdrażaniu tytułu V układu o stowarzyszeniu („Handel i zagadnienia związane z handlem”) oraz załączników do niego, które są regularnie aktualizowane w celu uwzględnienia najnowszego dorobku prawnego UE oraz zmieniane w ramach przeglądu dokonywanego co trzy lata, przewidzianego w art. 147 układu o stowarzyszeniu (zawartego w styczniu 2020 r. ⁽⁴⁾)

Strony uznają korzyści płynące z DCFTA dla zacieśnienia stosunków handlowych między obiema stronami, co odzwierciedla wyraźny wzrost handlu Mołdawii z UE stanowiący 53 % całkowitego handlu Republiki Mołdawii w 2020 r., i będą dążyć do dalszego konsolidowania przepływów handlowych w oparciu o większe dostosowanie przepisów i zasad.

Strony są świadome, że nie osiągnięto jeszcze pełnego potencjału tego układu, szczególnie w odniesieniu do zezwoleń na dostęp do rynku. W związku z tym priorytetem jest rozszerzenie kategorii produktów pochodzenia zwierzęcego wywożonych przez Republikę Mołdawii na rynek UE, począwszy od mięsa drobiowego i jaj klasy B.

Co się tyczy np. liberalizacji dostępu do rynku po stronie Mołdawii, zgodnie z załącznikiem XV-D do układu o stowarzyszeniu, niektóre produkty będą nadal stopniowo obejmowane tą liberalizacją do 2024 r. Obie strony będą regularnie współpracować, między innymi za pośrednictwem struktur dwustronnych ustanowionych na podstawie układu o stowarzyszeniu UE-Mołdawia, jak również w ramach wielostronnych struktur, oraz wymieniać informacje na temat wszelkich aspektów związanych z realizacją układu o stowarzyszeniu/DCFTA, w tym na temat statystyki, stosowania kontyngentów taryfowych oraz skutecznego wykorzystania mechanizmu przeciwdziałającego obchodzeniu przepisów. W związku z tym strony z zadowoleniem przyjmują decyzję Komitetu Stowarzyszenia UE-Republika Mołdawii w Składzie Rozstrzygającym Kwestie Dotyczące Handlu o zwiększeniu kontyngentów taryfowych i progów przeciwdziałających obchodzeniu przepisów w odniesieniu do niektórych produktów rolnych w ramach dodatkowej liberalizacji dostępu do rynku dozwolonej na mocy układu o stowarzyszeniu.

W kontekście zbliżania przepisów strony będą współpracowały w celu osiągnięcia konwergencji z przepisami UE i najlepszymi praktykami międzynarodowymi, jak wskazano w odpowiednich rozdziałach i załącznikach do tytułu V układu o stowarzyszeniu/DCFTA. Kwestią o wysokim priorytecie jest dalsze wzmacnianie przez Republikę Mołdawii krajowych ram instytucjonalnych w celu zapewnienia niezależnego wdrażania, egzekwowania i monitorowania nowego prawodawstwa przyjętego w poszczególnych odpowiednich obszarach.

Za pośrednictwem wyspecjalizowanych podkomitetów oraz w ramach zwoływanego co roku Komitetu Stowarzyszenia w Składzie Rozstrzygającym Kwestie Dotyczące Handlu Republika Mołdawii będzie regularnie informować UE o stanie realizacji procesu zbliżania ustawodawstwa. Te ustanowione układem o stowarzyszeniu organy będą regularnie monitorowały i oceniały konkretne postępy w poszczególnych odpowiednich obszarach, porównując je z harmonogramami wdrażania przewidzianymi w odpowiednich rozdziałach i załącznikach do układu o stowarzyszeniu. W stosownych przypadkach i za zgodą obu stron UE będzie służyć pomocą i wiedza fachową, aby wesprzeć mołdawskie organy w tym procesie.

Priorytet nadaje się pracom prowadzonym w następujących obszarach związanych z handlem, ujętych w odpowiednich rozdziałach tytułu V układu o stowarzyszeniu:

— **Regulacje techniczne, normalizacja i powiązana infrastruktura**

Strony będą współpracować na rzecz zapewnienia zgodności z unijnymi regulacjami technicznymi, procedurami normalizacji, metrologii, akredytacji i oceny zgodności oraz systemem nadzoru rynku, przestrzegając terminów oraz wymogów przewidzianych w rozdziale 3 oraz odpowiednich załącznikach. Strony będą współpracować przy opracowywaniu oceny luk w zakresie zdolności władz Republiki Mołdawii i odpowiednich organów publicznych w odniesieniu do sektorów zorientowanych na wywóz.

⁽⁴⁾ Decyzja 1/2020 Komitetu Stowarzyszenia UE-Republika Mołdawii w Składzie Rozstrzygającym Kwestie Dotyczące Handlu z dnia 23 stycznia 2020 r. w sprawie aktualizacji załącznika XV (Znoszenie ceł) do Układu o stowarzyszeniu między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Mołdawii, z drugiej strony.

— **Środki sanitarne i fitosanitarne**

Strony będą współpracować nad dostosowaniem obowiązujących w Republice Mołdawii norm sanitarnych i fitosanitarnych dotyczących żywności i pasz, a także ustawodawstwa dotyczącego zdrowia roślin, zdrowia i dobrostanu zwierząt oraz praktyk w tym zakresie do norm, ustawodawstwa i praktyk obowiązujących w UE, przestrzegając terminów oraz wymogów przewidzianych w rozdziale 4 oraz odpowiednich załącznikach. Krajowa Agencja Bezpieczeństwa Żywności powinna zapewnić właściwe egzekwowanie i wdrażanie tych przepisów. Trwa proces uzyskiwania pozwoleń na wywóz do Unii produktów mołdawskich, w szczególności mięsa drobiowego i jaj klasy B – w tej kwestii nastąpił znaczny postęp, co w 2021 r. doprowadziło do uzyskania dostępu do rynku dla przetworów mlecznych. Ponadto strony uznają, że osiągnięte zostały konkretne wyniki ułatwiające handel produktami rolnymi i spożywczymi z korzyścią dla konsumentów i przemysłu po obu stronach granicy, i zobowiązują się do kontynuowania tej współpracy.

Współpraca między stronami będzie dotyczyła następujących celów:

— W ciągu 3–4 lat:

- Dalsza poprawa infrastruktury i powiązanych zdolności niezbędnych do wdrożenia ustawodawstwa, w szczególności w dziedzinie zdrowia zwierząt, zdrowia roślin, laboratoriów bezpieczeństwa żywności i punktów kontroli granicznej, zgodnie z wymogami UE.
- Rozszerzenie zakresu akredytowanych metod stosowanych przez wszystkie laboratoria biorące udział w kontrolach urzędowych w celu spełnienia wymogów sanitarnych i fitosanitarnych w zakresie wywozu produktów spożywczych pochodzenia zwierzęcego z Republiki Mołdawii do UE.
- Opracowanie i wdrożenie krajowego systemu wczesnego ostrzegania o niebezpiecznych produktach żywnościowych i środkach żywienia zwierząt oraz połączenie go z systemem UE.
- Wdrożenie w Republice Mołdawii europejskiego systemu certyfikacji i kontroli wina i wyrobów alkoholowych przeznaczonych na rynki UE.

— W ciągu 7 lat:

- Wspieranie starań Krajowej Agencji Bezpieczeństwa Żywności w procesie akredytacji zgodności z normą ISO 17020 – Ocena zgodności – Wymagania dotyczące działania różnych rodzajów jednostek przeprowadzających inspekcję.

— **Ułatwienia celne i handlowe**

Strony będą pracować nad dostosowaniem ustawodawstwa Republiki Mołdawii do prawa i strategii celnych UE, a także do odpowiednich międzynarodowych standardów, przestrzegając terminów oraz wymogów przewidzianych w rozdziale 5 oraz odpowiednich załącznikach. Republika Mołdawii wdroży wkrótce kodeks celny z 2021 r. i związane z nim przepisy wykonawcze zgodne z unijnym kodeksem celnym oraz innymi aktami prawnymi wymienionymi w załączniku XXVI do układu o stowarzyszeniu UE-Republika Mołdawii oraz będzie dążyła do przystąpienia do Konwencji o wspólnej procedurze tranzytowej (w odniesieniu do której aktualnie ma jedynie status obserwatora). W średnim okresie zakończony również zostanie proces zapewnienia wzajemnego uznawania upoważnionych przedsiębiorców.

— **Reguły pochodzenia**

Strony będą współpracowały w celu wdrożenia nowych postanowień zmienionej konwencji paneurośródziemnomorskiej, w szczególności w dziedzinie dowodów pochodzenia (wydawanie i weryfikacja, zgodność z regułami pochodzenia) i współpracy celnej, a także do dostosowania do niej prawodawstwa krajowego.

— **Prowadzenie działalności gospodarczej, handel usługami i handel elektroniczny**

Strony będą kontynuować dialog na temat prowadzenia działalności gospodarczej, handlu usługami i handlu elektronicznego zgodnie z przepisami rozdziału 6 i odpowiednimi załącznikami. Będą one realizować zobowiązania podjęte w dziedzinie usług ujęte w niniejszym rozdziale, przestrzegając terminów przewidzianych w odpowiednich załącznikach.

Strony będą wspólnie pracować na rzecz wspierania reform mających na celu poprawę współpracy sektorowej w zakresie gospodarki cyfrowej oraz ułatwienia handlu elektronicznego między obiema stronami.

— **Zamówienia publiczne**

Strony będą współpracować w zakresie wdrożenia przez Republikę Mołdawii postanowień rozdziału 8 oraz powiązanych załączników. Wdrożenie i egzekwowanie zmian legislacyjnych przewidzianych na wszystkich etapach orientacyjnego harmonogramu reformy instytucjonalnej, zbliżania przepisów i dostępu do rynku (plan działania w załączniku XXIX-B) będą uznawane za priorytet. Z zastrzeżeniem potwierdzenia przez UE spełnienia warunków określonych na kilku etapach tego harmonogramu Komitet Stowarzyszenia w Składzie Rozstrzygającym Kwestie Dotyczące Handlu przyjmie odpowiednią wspólną decyzję przyznającą dodatkowy wzajemny dostęp do rynku, jak przewidziano w planie działania.

Strony zachęcają rząd Republiki Mołdawii do dalszego wdrażania reform legislacyjnych w celu dostosowania systemu do norm unijnych i międzynarodowych, w tym do opracowania i wprowadzenia systemu elektronicznych zamówień publicznych.

Strony będą kontynuowały współpracę na rzecz wzmocnienia krajowego ustawodawstwa dotyczącego środków zaradczych i środków odwoławczych w odniesieniu do udzielania zamówień publicznych, zamówień sektorowych, koncesji na roboty budowlane i koncesji na usługi.

Strony będą kontynuować współpracę na rzecz przejrzystości i rozliczalności zamówień publicznych.

— **Prawa własności intelektualnej**

Strony będą nadal współpracować nad dostosowaniem mołdawskiego ustawodawstwa do przepisów UE oraz międzynarodowych standardów dotyczących ochrony praw własności intelektualnej, w tym oznaczeń geograficznych, zgodnie z rozdziałem 9. Właściwe instytucje krajowe Republiki Mołdawii zapewnią właściwe egzekwowanie i wdrażanie tych przepisów.

— **Konkurencja**

Strony będą współpracować na rzecz wdrożenia przepisów określonych w rozdziale 10. Współpraca ta będzie dotyczyła ram instytucjonalnych i odpowiednich zdolności administracyjnych organu ochrony konkurencji Republiki Mołdawii z uwzględnieniem nowego unijnego narzędzia w dziedzinie konkurencji w zakresie platform i rynków cyfrowych, w celu zagwarantowania skutecznego wdrożenia odpowiednich przepisów w obszarze konkurencji.

— **Przejrzystość**

Zagwarantowany zostanie przewidziany prawem swobodny i łatwy dostęp do informacji publicznych. Republika Mołdawii będzie się wywiązywała z zobowiązań dotyczących przejrzystości zgodnie z przepisami określonymi w rozdziale 12, w tym w zakresie publikowania decyzji rządowych i administrowania środkami o zasięgu ogólnym.

— **Handel i zrównoważony rozwój**

Strony będą kontynuować dialog i prace dotyczące kwestii omówionych w rozdziale 13. Obejmują one w szczególności wymianę danych dotyczących zmian norm pracy, ustanowienia odpowiedniego systemu inspekcji pracy spełniającego wszystkie podstawowe międzynarodowe normy pracy, a także wdrożenie kodeksu pracy, zgodnie z normami MOP⁽²⁾. W tym kontekście krótkoterminowym priorytetem jest zapewnienie skutecznego nadzoru i kontroli ustawodawstwa i warunków dotyczących pracy oraz BHP zgodnie z normami MOP i zasadami UE obowiązującymi w Republice Mołdawii (ramy prawne i zdolności), a w perspektywie średnioterminowej – utrzymanie ochrony pracy i promowanie godnej pracy. Monitorowaniu podlega również wdrażanie wielostronnych umów środowiskowych, których sygnatariuszem jest którakolwiek ze stron.

⁽²⁾ Strony powinny mieć na uwadze, że priorytety dotyczące praw związków zawodowych i najważniejszych norm pracy w części I.11 oraz priorytety określone w części IV.9 (Zatrudnienie, polityka społeczna i równość szans) mają duże znaczenie dla wdrożenia rozdziału „Handel i zrównoważony rozwój” i dlatego należy je rozpatrywać w powiązaniu z tą częścią układu o stowarzyszeniu.